КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА Ч. 6.
ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК — ЛЬВІВ. ЧЕРВЕНЬ
CO-OPERATIVE REPUBLIK 1932.
UKRAINIAN MONTHLY REVIEW — LWIW POLAND РІЧНИК V.

НА ОКРАЮ ДНІВ.

ТАКТИКА ВИХИЛЯСІВ.

Наша Волинь з невеликими виїмками не має щастя до провідників. Це відноситься в однаковій мірі до усіх ділянок громадського життя: політичної просвітньо-культурної, економічної і кооперативної. На питанні сталости характеру там часто заломлюється те, що почалося вже от-от наладжуватися. „Кожніський раз на тім самім місци“ — коли прийдуть тяжкі спроби життя, коли захмариться овид, насуплять-ся брови того чи іншого „чинника“ — душа в многих (н е в с і х!) передових людей волинської землі завмирає і з провідників, командантів робляться мародери. Правда, маси, які вони збиралися вести, остають і на далі твердо при прапорах, що їх досі двигали нещасні вожди, але все таки така нечайна втеча з фронту самих ґенералів не може не мати деморалізуючого впливу на цілий український громадський рух і треба довшого часу по кожній новій цього рода дезерції, заки вдасться навести лад і порядок в рядах.

Новий примір такого відскоку в бік від суцільного фронту української національної кооперації на північно-західних землях, це перехід д. Олександра **Ковалевського,** б. директора луцького Українбанку в табор „кооперації“, що її орґанізує ґрупа п. Певного, до кооперації, що її говоним аґітаційним кличем є „можливість одержання кредитів з державних джерел а правдивою метою: зірвання звязків волинських кооператив з рештою українського національного кооперативного руху. Особа п. Ковалевського не заставлялаб нас присвячувати спеціяльну увагу його тактичним маневрам, якби він сам, зробивши зле діло, не пробував намовляти на цей шлях і других українських кооператорів. Його відхід в табор т. зв. реґіоналістів-кооператорів нікого особливо не здивував, бож не так вже давні то часи, як він був в тому таборі; коли в рр. 1929 —1930 п. Ковалевський й пристав до національної української кооперації хоч його тут і принято з належною щирістю, то чогось надзвичайного на ньому ніхто собі не обіцював, знаючи його минуле. Але діло тепер у тім, що д. Ковалевський на оправдання свойого скоку пробує створити цілу теорію, яку й друкує луцький орґан польської урядової партії ББ в українській мові „Українська Нива“ (ч. 20 і 21). Виступаючи з теорією відступництва з табору української національної кооперації, п. К—ий очевидно має намір не лише оправдати себе особисто, але й заґітувати декого на свою нову кооперативну політику. Очевидно, що тим самим він викликає на словесний бій й українських національних кооператорів, бо вони зовсім не бажають собі, щоби число д. Ковалевських множилося.

З яким-же новим „ідейним“ багажем виступає д. Ковалевський перед волинську кооперативну громаду? Короткий зміст його виводів такий: Національно-громадський рух на Волині висунув був перед 10-ти роками клич „опертися на власні сили“. З цього клича зродилися Про-

світи і кооперація. Він признає, що Просвіта і кооперація зробили під тим кличем величезну роботу на Волині, піднесли маси на дуже високий щабель **національної** свідомости „може навіть уратували його від національної заглади".

Але потім, мовляв, те все нагло якось обернулося в „галас, блуд, і роспусту політичної вулиці", бо мовляв, почали творитися ще й політичні партії. Політика, мовляв, насторожила урядові чинники проти українського руху, ніби-то, політику почали управляти в Просвітах і кооперативах! (Мається враження, що цей упрощений образ дійсности живцем відписаний з „Ілюстрованого Курєра Цодзенного" з доби „пацифікації"!) Отже, мовляв, не дивниця, що уряд, так само, як почав розправу з польськими опозиційними партіями, почав відноситися й до українських орґанізацій коли вони хотіли йти своїми власними стежками!

Дубенський староста, опечатуючи українські кооперативи мабуть і не здогадувався, яку він прислугу робить українському кооп. рухові та що зявиться колись український землячок, який ту його заслугу докаже ще й теоретично!

Цілої балачки д. Ковалевського сенс короткий: треба держати „ніс по вітру" і в час **зміняти навіть сам напрямок походу,** коли повіє інший вітер. Заслугою доброго вожда, мовляв, є, коли він вміє в пору зорієнтуватися, що миле а що не миле „чинникам". П. Ковалевський навіть не силкується подавати якісь інші, річевіші арґументи, він переконаний, що вистарчає той один арґумент, що „чинникам" **не миле,** аби Українці орґанізувалися в своїх окремих національних кооперативних орґанізаціях! Цього одного йому досить, щоби кинути на кооп. рух клевету про його „політичний характер" та проголосити „новий курс" української кооперативної політики на Волині.

Очевидно — **зусилля д. Ковалевських будуть даремні.** Прінціп орґанізування кооперації після національних признак, в окремі **національні союзи** занадто життевий, занадто здоровий і кооперативно оправданий, щоби його можна було захитати кількома раболіпними стилістичними викрутасами. Нікого не заполохають навіть літературні доноси, в роді таких, що, мовляв, в кооперативах (і Просвітах) велася політика, від якої їх звільняє щойно тверда (добродійна?) рука „чинників". Українська кооперація на Волині **остане українською** по духу, **або там не буде ніякої кооперації,** бо те, що думають орґанізувати панове з „Української Ниви" під ніби неполітичним, а в суті річи власне політичним кличем, — завсігди остане хирлявим і змарніє так, як помарніло на Волині все, що було побудоване не на „власних силах", а на державних і соймикових кредитах, субвенціях і взагалі: на „панській ласці".

Бо тільки те є **кооперативне,** що родиться з **власної** збірної волі і з демократичної самоуправи громадянства. Всякеж **прошацтво** остатеться на завжди поза межами кооперативної ідеольоґії.

СУМЕРК ПРОМИСЛОВИХ КОРОЛІВ, РЕКОРДІВ І ЦАРЯ ВАЛЮТ.

За Крюґером нова потрясаюча основами капіталістичного світа вістка: про труднощі банкового дому Марґана, короля американських банків. Про клопоти короля промисловців Форда ми вже давніше чи-

тали і писали. Голодову революцію вже офіціяльно нам заповідають американські інформаційні бюра, мовляв, 8-міліонова армія безробітних (чи тільки 8?) є вже психольоґічно до неї готова... В міти розпливаються недавно ще так возвеличувані, таким майже неземним сяйвом оточувані постаті великанів індустрії, фінансів, біржі; американським блефом кінчають один за другим світочі „американізму", яким ще так недавно захоплювалися деякі навіть критичні люде в Европі. Маною, як каже наш мужик, блудними очеретяними вогниками втікає перед світлом страшної дійсности усе, що було побудоване на біржевій спекуляції, на кредитових комбінаціях і праці для невідомого ринку збуту.

Наш життєвий досвід збогачується новими обсерваціями. При тім насуваються порівнання. От приміром: Середуща й Східна Европа переживала по війні горячку валютової інфляції; дійшли до того, що марками, коронами, рублями, гривнями можна було виклеювати секретні кабінети, як в добі французької революції. Валютовій інфляції зроблено конець, головно через полекші у сплаті репарацій Німеччиною, через договори в Рапальо, Льокарно і др., отже політичними актами. Зросло довіря, появився кредит. Не появилися вправді в Европі нові власні реальні капітали, але стали тут оперувати капітали американського вуйка та почасти його найблищих підручних. Почалася нова інфляція — кредитова, нове життя на конто будучого, часто життя над стан, з „радісною творчістю". У висліді маємо новий ґенеральний крах — але цим разом більший, бо крахують уже й вуйкові капітали.

„Вуйко" починає вперве від довгих десятиліть почувати підвишку температури і... пробує ратуватися тими самими порошками, що їх вживала Европа в рр. 1920—24: випуском паперового гроша. Не хочемо бути лихими пророками, але, на наш погляд, президент Гувер мав глибоку рацію, коли поставив цим плянам своє мужнє „Вето"! Бо **штучне** творення „капіталів" — пускання блудних багняних вогників — може завести лише туди, куди заводять всі блудні вогні, в обійми „нечистого".

А тимчасом на всіх пунктах земної кулі, однаково в Шанґаю, як в Тибеті і в Козовій Волі, в Парижі і в Ленінграді терпне одним шкіра, а другим свитає надія з кожною чуткою про зміни в курсі доляра. Бо ясна річ, що інфляція двох чи хочби тільки одного міліярда нових долярових банкнотів у формі кредиту мусілаб привести за собою зміни його курсу.

Так то важиться доля самого царя всіх валют.

На додаток ще одна паралеля: Саме в порі, коли бліднуть американські рекорди, зачинає ця психоза огортати державу Сталіна. Та сама манія „найбільших заводів", „наймогутніших гидростацій", найвищих цифрових (паперових!) „досягнень". Вершком цього захоплення є плян другої пятилітки. Але як американізм, так само й той сталінізм побудований не на здоровій суспільній творчости самих народніх мас, а на уявах нечисленного гурта людей, яким доля дала в руки власть над матерією, а тим самим і над людьми. Який був самозахоплений Форд, і як не збірався світ реформувати і спасати своїми методами, а нині він в поросі і покорі! Та сама доля чекає й большевицьких „надлюдей" та їхні діла.

ЗРОСТАЄ ВІДПІР ПРОТИ МИТ І КОНТИНҐЕНТІВ.

З цілої низки країн збігаються вісти, що свідчать про деяке протверезіння умів на точці мит. Майже кожний день їх приносить. То в Австралії обнижено ставки митних тариф, то в голяндському парляменті розведено критику обмежень довозу (континґентів), то появляється проект наддунайського бльоку, себто звалення митних барієр між пяти державами, то знову появляється теза „великої фашистівської ради" в Італії про знесення всіх митних барієр і т. д. Ми є певні, що чим далі то таких голосів повинно бути більше, хіба-би приняти, що Европа хоче свідомо котитися в прірву руїни господарства.

ЛЮБОВ ТЕЖ МАЄ МЕЖІ.

Останній розпорядок французького уряду зменшив на 2. чвертьрічча квоту дерева, допущеного до імпорту з Польщі, з 22.217 тонн до 13.350 тонн, себто на 40 проц.

Континґент привозу яєць з Польщі до Франції на 2. чвертьрік знижено в порівнанні з 1. чвертьроком на 35 проц. Це є майже рівнозначне з повним задержанням цього імпорту, бо дозволено всього 260 ваґонів на цілу Польщу.

ПРИНАГІДНІ ДУМКИ.

Перед нами припадково протокол спільної наради ревізорів РСУК і інструкторів одного ПСК, наради, на якій обговорювався стан кооператив одного району в Галичині. Перед нашими очима пересувається як у фільмі образок за образком: коротка характеристика кожної кооперативи, цифрові моменти що характеризують білянс, бюджет і платездатність та вигляди на будуче.

Який непотішаючий образ! Який малий відсоток кооператив, що їх бюджет скваліфіковано як „зрівноважений", а їхню життєздатність оцінено позитивно. Притім треба завважити, що „життєздатними" признавано навіть ті кооперативи, що хоч не дають білянсових надвишок, але мають ще доволі сильні запасні фонди, придбані в перших роках запальної праці (як то все у нас буває)! Найменше половина кооператив скваліфікована, як кандидати на ліквідацію. На всіх 56 ледви десяток замкнув бюджет за 1931 рік з надвишкою.

Правда, це один з тих районів, що не мав щастя мати добрий місцевий центр і орґанізаційну опіку; його союз закінчив своє життя ліквідацією, а район припав правом кадука одному з сусідніх окружних союзів. Але чи це оправдання для справи як цілости? Чи це потіха на будуче? Кілько праці треба буде тепер вложити в те, щоби рятувати пропадаюче, щоби зокрема перебороти зневіру кооператив до членства в союзах взагалі! (На 56 кооператив членами нового опікунчого союза стало досі всього 20!). А що буде, як холод смерти буде сильніший від тепла життя і заки вдасться оживити всі кооперативи новим життєвим оптимізмом і вірою, значна їх частина спуститься на дно? Що буде, коли на місце недавно цвітучого кооперативного садку матимемо за якийсь час цвинтарище, з невідступним його подихом зневіри у всяке життя, як суєту.

Це булаб о много страшніша річ від тої кооператиної пустині, яка була по селах по війні, бо тоді були пустарі, але по них не віяв дух смерти! — Небезпека цього роду існує, на жаль, і то не лише в тім однім районі, що його огляд нам дістався припадково в руки — але й у многих інших округах. Caveant consules!

На кінець мусимо звернути увагу ще на одну річ: нас трохи здивували висновки, які зробила нарада кооперативних люстраторів-орґанізаторів, чи правильніше **відсутність яких небудь висновків.** Бо хіба не є висновком кінцева ухвала про риґорозне і безсердечне стягання з кооператив тих грошевих сум, які вони завинили місцевому Українбанкові. Не перечимо, що це річ необхідна, але чи тим має **вичерпуватися** акція оздоровлення кооператив? Чи тим будуть збільшені їхні обороти, піднесений настрій, без якого марні всі зусилля? Чому не намічено ударної кампанії за приєднуванням членства? Не упляновано або хоч кинено думку про ряд кооперативно-освітніх виступів для піднесення духа в районі? Чому не подумано про підготовку курсу для вишколу ідейних кооп. робітників і т. д.? Хіба можлива **в так запущеному** районі яканебудь поправа без інекції величезної дози нового кооперативного ідеалізму і ентузіязму? Хіба що небудь в життї творилося, коли не було того святого вогню?

Можливо, кажемо, що це все думалося і обговорювалося, але на іншій нараді — але в тім протоколі, що перед нами, нема навіть натяку на те, щоби була охота говорити на ці теми.

Пишемо це тому, що дуже побоюємося, що таких нарад може відбуватися більше в краю, а ми не хотіли6, щоби й їх перебіг був такий самий.

ВІТАЄМО!

Так само, як ми на цьому місци кілька уже разів висловлювалися критично про деякі псевдореволюційні виступи з кругів молодшого покоління, що нехтували орґанізаційну працю серед народніх мас, так теж вітаємо радою душею й протилежні прояви. Цим разом перед нами навіть дуже авторитетні заяви, бо є це „Резолюції III. Краєвого Конґресу Укр. Студентства“, надруковані в „Студ. Шляхові“ ч. 4 (12).

Зараз в першій резолюції в культурно-суспільних справах читаємо правильну думку, що

> „повне всебічне визволення української нації... підготовить м. і. безустанна, послідовна, щира, витревала орґанізаційна праця у всіх ділянках нац. суспільного життя, праця, яка находилаби собі місце й попертя серед широких народніх мас“.
>
> „Тому студенство... мусить доложити всіх старань для розбудови й скріплення орґанізаційної сітки всіх україських культурно-освітніх, рідношкільних, **економічних** і т. п. клітин на західньо-українських землях“. (Студ. Шлях ч. 4. ст. 95).

Для здійснення цих кличів студенство визнає необхідним належно фахово себе підготовляти до відповідних ділянок громадської роботи.

Хочеться вірити, що ці резолюції започаткують **засадничий зворот** у громадській тактиці нашого студенства, **як цілости.** Бо, як ми вже писали і тепер повторюємо, справжнім і тревалими змінами, змінами

дійсно революційного характеру є тільки ті, що робляться **одночасно і вперто безупинно** цілими **масами народу.** Найбільш геройські фрази чи вчинки одиниць, є нічим в порівнанні з вагою тих перемін!

Длятого ми щиро вітаємо резолюції III. Студ. Конґресу!

НЕПОЧИТАЛЬНІСТЬ ЧИ ЩОСЬ ГІРШЕ?

В „Українському Голосі“ (Перемишль) в 19. ч. в статті „Українська кооперація на роздоріжжу“ читаємо прямо „ревеляційні“ річи про нашу кооперацію. А саме, авторові статті, як видно абсолютно неосвідомленому в тім, що таке кооперація і якими методами вона працює, здається, що українські кооперативи повинні працювати не для добра членів і для піднесення культури народу, а для якоїсь таємної ,справи“. Авторові здається навіть, що „народні маси“ так власне й розуміли ціль кооперації, приступаючи до її розбудови. Дослівно читаємо в „Укр. Голосі“ таку мудрість:

„Вони (народні маси) хотіли, аби й у них за всяку ціну була українська кооператива, а не чужинецький склеп (? чи укр. кооперація не виступає також проти приватних **українських** посередників? — Ред. Кооп. Респ.). А коли вже, часом де й сподівалася зиску, то не на те, щоби при тім щось скористати для себе, тільки на те, що за добуті гроші можна буде також дещо купити для „справи“, бо от підчас недавніх змагань багато дечого бракувало, що можна було купити за гроші“.

Ні панове! Так завдань кооперації ще ніхто й ніколи не розумів.

Таких цілей не ставили собі ніколи українські кооператори. Кооперація має свої устійнені форми, ціли й методи праці і ніколи не працювала для якихось невідомих „справ“. Хто визнає інші методи праці, як кооперативні, той повинен собі й шукати власних засобів для своєї роботи, коли визнає, що вона правильна. Кооперація-ж вірить у свої методи і **нікому** не стане на послуги, хто має інші як вона ціли, тим більше темні і невиразні. — Такій пропаґанді, яку починає „Укр. Голос“ ми поставимо рішучий відпір.

ВИПИСКИ.

Богацтв не дає природа. Створюють їх л ю д е, довготревалими послідовними і невтомними зусиллями.

„Безконечно гірші є природні умови для господарської праці у Фінляндії як на Україні. Помимо того Фінляндія стоїть многократно вище від України добробутом і цілим цивілізаційним поступом (Ст. Ґрабскі, „Курєр Льв.“ 22. IV. 932).

— — — — — — — — — — — —

„Проблеми сільсько-господ. поступу не можна вирішити тільки зі станового та фахово-технічного становища. Це передовсім справа к р а щ о г о в и х о в а н н я сільської людини, кращої підготовки його до життя. Сільсько-госп. поступ відноситься не тільки до ґрунту та його справи, до вибору ростин, до плекання худоби, уживання машин і використання продуктів, але передовсім до людини — хлібороба... В с. г. виробництві підставою всього є людина, тож меліорації сільських мозків треба дати перевагу над меліорацією сільськго ґрунту“. (Е. Райх, „Ceskoslovensky Zemêdêlec“, с. 16. 1932).

„Головною причиною сучасної нашої крізи, нашої нинішної біди, є то само, що в Німеччині: ліра радісної творчости за позичені гроші. Ніщо так не пошкодило нашим хліборобам, як обильно розділювані Банком Рольним і Банком Кр. Господарства кредити на 10 проц., тоді як інвестиції в хліборобстві є в силі опроцентувати вложений у них капітал найбільше на 4 проц."

Не є найслабшою сторінкою нашого господ. життя наш експорт. Його найслабшою стороною є відсутність в краю достаточних засобів гроша, брак капіталів потрібних для сильнішого розвитку наших продукційних сил і незмірно низька закупочна сила внутрішніх ринків (С. Ґрабскі. К. Л. з 15. IV. 932. підкр. наші).

— — — — — — — — — — — —

Ідеольоґ ен-деції, Р. Дмовскі, співає похоронну пісню капіталістичній цивілізації:

„Цивілізація це праця... Наша цивілізація вже нидіє, вже зробила шмат дороги до своєї загибілі. Не лише розкладається господарське життя, але виродніє штука правління, політика, підупадає наука, література, мистецтво у всіх їхніх відгалуженнях. Обнижується умовий рівень на вищих поверхах. Знижується рівень моральний та естетичний.

Цей упадок виразно починається з кінцем минулого століття, поступає швидко і буде поступати, доки праця не відзискає тої пошани, яку ще до недавна посідала, доки не зліквидується того, що працю понижило. (К. Л. 31. Ш. 1932).

Читаємо: „З причини весняного „перелому" шоса між Ожаровом і Блонєм є неможлива до проїзду"... Що це є весняний „перелім"? — Я сказав би просто, що думаю: „весняний перелім" це є найновіший термін на означення крізового марнотравства, котре випливає з незапобігливости і господарського нехлюйства... Ані в давній Галичині, ані під німецьким забором не було „дорогових фундушів", а про „переломи" ніхто не чував". („Gazeta Handlowa", ч. 91.) — Що до Галичини, то автор дивиться за рожево на її славетні дороги, очевидно їх не знає.

— — — — — — — — — — — —

„Добробут і економічний поступ створюється завжди лише ініціятивою та енерґією людей. На приказ хоч би найсильнішого уряду не появляться нові винаходи, не повстануть кращі орґанізаційні форми праці, не будуть придбані нові ринки збуту"...

„Дрібний ремісник, а тим більше селянин нічого так не лякається, як інтервенції адміністраційних орґанів в його господарські справи". (Prof. Stan. Grabski. Kurjer Lw. 14. V. 1932).

„Підкреслювалося значіння політичних моментів для загострення нинішньої політичної ситуації. Без упину чулися слова побоювання, що Европі грозить переворот, якщо вона не переборе досить швидко сучасної крізи, переворот, який буде кінцем західньої цивілізації. Накликували до метод вільної торгівлі, хоч **не було чутно віри, що це є взагалі можливе.** На загал переважала **песимістична нота".** (Prof. E. Lipiński, член польської делеґації на міжнар. екон. конференцію з рамени Berliner Tageblatt-у, з інтервю для ПАТ-а).

Плян санації і рівночасно розбудови Т-ва „ПРОСВІТА".

(З просвітянських кругів).

Ціле українське громадянство як в краю так на еміґрації одноодушно заявило свою тверду волю як найскоршої санації найстаршої з українських суспільних установ — Т-ва „Просвіта" у Львові. Ціллю санації є задержання у власности Т-ва його головних маеткових обєктів, за виїмком хіба фільварку Угерець, який зачато парцелювати ще за старого Виділу і де в наслідок продажі значної частини орних ґрунтів дальша самостійна господарка не має виглядів.

Білянсово стан Т-ва не представляється найгірше, бо коли взяти навіть дуже низьку оцінку недвижимостей і запасу книжок, то стан активів на 1. IV. ц. р перевищав майже вдвоє стан пасивів (1.350.000 зл. майна проти 705.000 зл. довгу). Але гірше представляється справа біжучого бюджету Т-ва, його щорічних приходів і розходів.

На найблищий час (5 літ) устійнено такий мінімальний прелімінар річних видатків Т-ва:

На орґанізацію і пропаґанду в краю	66.000 зл.
На адміністрацію	20.000 зл.
На видавництва	6.000 зл.
На сплату гіпотечних довгів до 1941 р. річно по (потім до р 1950 по 20.600 зл. річно).	45.600 зл.
На сплату капіталу короткоречинцевих довгів і внутр. позички	8.000 зл.
На сплату відсотків короткоречинцевих довгів	8.000 зл.
На сплату відсотків від стип. фондв	7.500 зл.
Разом річно через 5 літ по	188.000 зл.

По закінченні цього пятиріччя будуть сплачені всі „паршиві" себто короткоречинцеві довги і відпадуть відсотки від них, а остануть до сплати гіпотечні рати; отже річний бюджет видатків відразу зменшиться на кругло 50.000 зл., виноситиме 138.000 зл..

Якіж на те приходи має Товариство? Опираючись на пересічних цифрах приходів за попередніх 3 роки, ми маємо такі засадничі приходові позиції (річно):

З продажі книжок, по потрученні рабатів	70.000 зл.
З вкладок	25.000 зл.
З „Дару Просвіті" в м. грудні	50.000 зл.
З чиншів з дому нетто	15.000 зл.
Разом річно приходу	160.000 зл.

Принявши, що нація доложить зусиль, щоби ці позиції приходу не підлягли зменшенню, матимемо через яких 5 літ щорічний дефіцит у висоті 28—30.000 зл., коли хочемо до 5 літ сплатити всі короткоречинцеві довги і припадаючі гіпотечні рати.

Вся річ тепер в тім, як покрити цей дефіцит кругло 30.000 зл.?

Не вдаючись в ніякі фантазії, а віруючи тільки в тверду волю народу до перемоги — ставимо такі вимоги до громадян західних земель і еміґрації:

а) збільшити закупно книжок в „Просвіті" на 25 проц. Це дасть нам кругло 17.000 зл. нового приходу річно.

б) вплинути на Філії, читальні і окремі особи, які через свою легкодушність а іноді прямо несовісність завинили централі кругло 400.000 зл. за вкладки, книжки а навіть за задержаний безправно „Дар Просвіти" і внутрішню позичку — щоби вони сплачували свої зобовязання. Коли буде вплачно хоч 15 проц. залеглостей, то з цього джерела вплине щорічно дальша потрібна сума.

Колиж до того ще посилити підписку Внутрішної Позички Просвіті і грудневий Дар і коли льокатори Просвіти у Львові (Ринок 10) відгукнуться на заклик Загальних Зборів, підносячи чинш за льокалі, які мають по дуже дешевих цінах — тоді не тільки буде покритий дефіцит, а ще й **дістанемо надвишку,** яку Просвіта зужиє на швидше сплачування довгів і ширшу розбудову своєї просвітньої роботи.

Як бачимо, плян простий і цілком реальний, бо не вимагає якихось надзвичайних ліків, а тільки збільшення громадської активности у всіх, кому дорога справа народу.

Головна позитивна прикмета цього пляну є в тім, що перша і найважніша його позиція — це збут книжки. Пускаючи масову книжку в маси (Клич: Одна родина — одна книжка! — в першій мірі Кобзар та Історія України) — Просвіта якраз виконає це завдання, до якого вона покликана. Ті всі добровольці — комітетові, які цю книжку розноситимуть вже в найблищих тижнях по містах від дому до дому, а в осени й по селах виконають величезної ваги культурне діло. Це буде могутній вклад в розбудову культури народу.

Хіба не варто для такої справи присвятити труд?

(Орґанізація таких комітетів вже йде повним ходом у самім Львові і по інших містах).

Даючи всім своїм членам 25 проц. скидки з ціни усіх своїх книжок Просвіта тим самим: а) подешевлює книжку, б) має надію на свіжий, масовий приплив членів.

Кожний новий член Просвіти в краю — то нова моральна станиця українства на наших землях.

Бо „Просвіта" для нас це не звичайне собі освітнє товариство — це символ українського національного відродження, видима ознака нашої суспільної орґанізованости.

Збираючи разом всі ті заходи, які нам треба збірними силами перевести в життя в блищому часі, ми бачимо, що розходиться про ніщо інше, як про розбудову просвітянської роботи в цілому краю.

Мусять пробудитися дрімаючі філії і читальні. Мусять новим живішим духом оживитися їх виділ і урядовці. Сума цих всіх зусиль дасть нам нове життя в просвітянськім секторі нашої суспільної роботи.

ОСВІТА І ВИХОВАННЯ.

Освітня праця за границею.

(Продовження*).

Скандинавські країни.

Промисл в Данії, Швеції і Норвеґії починає розвиватися тільки з кінцем XIX ст. Данія і сьогодня типова аґрарна держава. Її промисл опертий є на заспокоєнню внутрішнього ринку, а данський експорт, що вивозить майже виключно молоко, масло і мясо, звязаний є з хліборобством, зорґанізованим кооперативно. Зі скандинавських країн найбільш промислова Швеція. Робітники становлять у ній ледви 10 проц. населення. І характеристична річ, що дійсними пролетарами в Швеції побіч промислових робітників являються сільські наймити та рибалки. Між шведським селянством і сільським наймитом існує соціяльно-економічна пропасть, якої побороти не можна і яка всюди слідна. В Норвеґії вкінці селяне є нечисленні. Ледви 2.2 проц. усеї землі надається під управу ріллі. Більша частина населення живе з рибальства і навіґації. Не диво, що в скандинавських країнах розвинулись два типи позашкільної освіти.

Данський тип її — це селянський університет, поширений по всіх скандинавських країнах. В Швеції знов розвинувся тип робітничої освіти, теж наслідуваний у всіх цих країнах. Перший тип має релігійну основу, другий є вільнодумний. Коли говоримо про релігійний підклад данського типу позашкільної освіти, треба завсігди мати на увазі, що скандинавські країни це протистанські країни а протестантизм в противенстві до католицизму всеж таки силкується у справах віри не бути в противенстві з наукою. Перший це поступовий релігійний рух, другий — назадницький.

Ініціятором закладання селянських університетів в Данії був пастор і поет **Грундвіґ.** Він висловив думку, що неосвічена людина не може бути дійсним християнином. Перший селянський університет основано в 1884 р. в місті Реддінґ. До р. 1864 повстало в Данії ледви 11 селянських університетів. Дійсний їх розвиток почався по програній війні з Німеччиною за Шлезвіґ—Гольштин, цебто по 1864 р. Данія вступила тоді на шлях демократії. С е л я н с ь к и й у н і в е р с и т е т с т а в с я ш к о л о ю д е м о к р а т і ї. Історія данської освіти — це історія данських селянських університетів. Ці інстанції мають на цілі не фахове підготовлення, а р о з в и т о к о с о б и с т о с т и і в и р о б л е н н я с в і т о г л я д у в людини та розбудження національного почування й свідомости. Вони мають отже педаґоґічні завдання. Ідеї Ґрундвіґа впали на податний ґрунт теж в Швеції і Норвеґії. Перший селянський університет повстав тут в 1864 р. в Саґалюн. В Швеції ініціятива основання перших селянських університетів вийшла просто від селян (Андерсона і Нільсона) в 1868 р.

Селянські університети в скандинавських країнах повставали скрізь з приватної ініціятиви. Жертви на них ішли головно з приватних

---

*) Гл. ч. 5. „Кооп. Респ.“ за травень ц. р.

фондів і підприємств. Тимто вони незалежні від держави, хоч вона дуже пособляє їх розвиткові. Тільки в останніх часах уряди всіх трьох держав підпомагають їх матеріяльно. Селянські університети повстають виключно по селах і призначені для селян. Навчання відбувається в них у формі систематичних викладів, або на актуальні теми. Авдиторія слухає, іноді нотує, часто відбуваються дискусії на сократівський спосіб. Майже кожний відчит ілюстрований світлинами. Викладають прелеґенти з академічною освітою. Селянські університети є здебільша інтернатові.

Як розвинений рух селянських університетів в скандинавських країнах, це показують такі цифри.

Країна	Рік	Число сел. учнів.	Число слухачів.
Данія	1919/20	59	7995
Норвеґія	1920/21	32	1453
Швеція	1921/22	52	4157

Селянські університети в скандинавських країнах є справжніми народніми й суспільними домами, де збіраються не тільки учні, але й цілі родини, а навіть села. Тимто вони такі популярні і тимто вони так дуже причинилися до високого культурного підйому селянського населення.

При деяких селянських університетах побіч загальної науки існують ще фахові курси, реміснзчі, хліборобські і т. п. На загал фахова освіта є з них усунена. Її дають спеціяльні фахові школи всякого рода.

Іншого характеру є шведський тип освіти для дорослих, робітничий унівеситет.

В 1880 р. др. Антін Ништрем, лікар і письменник оснував в Стокгольмі Робітничий Інститут. Він мав бути огнищем ширення знання. Почав систематичні виклади. Подібну інституцію основано в 1884 р. в Норвеґії. Була це Вільна Академія в Христіянії. В р. 1908 Норвеґія мала вже 70 робітничих академій, а нині є їх поверх 130.

Колиж шведська соц.-демократична партія зросла в силу (в 1920 р. уряд державний у перше був у її руках), мусіла вона занятись справою позашкільної освіти для робітників. В 1906 р. основано в Брунсвік перший робітничий університет. Подібний основано в Стокгольмі і Голя. Курс в Брунсвіку тривав 25 тижнів, від 15. X. до 30. IV. Є спільний для обох полів. Викладають: шведську культуру, історію літератури, ґеоґрафію, економію, соціяльні науки, природознавство з гіґеною, шведську мову, математику, бухальтерію, учать жіночий Slojd, себто звичайне й мистецьке ткацтво, кравецтве а т. д. Надто — спеціяльні курси присвячені читанню літературних творів, музиці, грам, співам, й ґімнастиці. До розпорядимости слухачів служать бібліотеки.

За шведським прикладом основано в Данії, в місті Есберґ робітничий університет, якого фундаментом навчання є соціялізм. Гаслом його є: „знання то сила, праця веде все до побіди“.

При співучасти робітничого університету в Брунсвік і під проводом шведської соц.-дем. партії та професійних союзів основано в 1912 р. в Стокгольмі Освітній Союз Робітників. Він обіймає своєю діяльністю цілу державу й ставить собі завданням: творення

освітніх, робітничих рад, орґанізування бібліотек і людових відчитів та взагалі ширення освіти серед робітників. Діяльність Союза оперта є на засаді децентралізації.

Шведи є теж тої думки, що добрим робітничим університетом є теж добра бібліотека для робітників. Тимто там, де існують льокальні освітні комітети, твориться для робітників бібліотеки так зв. (Studiecirkelbibliotcken). Розуміється, незалежно від цих бібліотек існують у Швеції численні публичні бібліотеки.

Як у Швеції, так теж і в Данії, та Норвеґії бібліотечна справа стоїть дуже високо. В Данії є виданий спеціяльний державний закон про бібліотеки. З правила одна публична бібліотека в кожному місті і селі Данії одержує державну підмогу. При бібліотеці є читальні, де вступ для всіх вільний. Бібліотечна рада виконує нагляд над бібліотекою. Що другий рік відбуваються в Копенгазі піврічні курси для бібліотекарів.

Тісно з бібліотеками в скандинавських краінах звязані є освітні гуртки (Studiercirkler). Типи цих гуртків є ріжні. В гуртках без учителя студії відбуваються у формі спільної лектури якогось твору, при чому по перечитанні вивязується дискусія. Іншим типом є гуртки з учителем (Skolcirkeln). Цей рід є зближений до анґлійських Tutorral classes. Є ще спеціяльні гуртки, що мають своїм завданням, при співпраці і поділі праці між членами, вияснити і опрацювати реферат у якійсь справі. Повстали вони на ґрунті безпосередніх потреб життя. Велика участь робітників в державних і комунальних представництвах, де часто в руках їх є і виконуюча влада, заставляє їх брати на себе відповідальність за громадські справи. Щоб виконувати їх як найкраще, іноді потрібні студії певної справи. Такі студії переводять вони колективно в гуртках. З таких практичних потреб повстали теж зорґанізовані через кооперативи наукові гуртки при помочи кореспонденції. Цей анґлійський тип освіти дуже популярний в Швеції. Напр. курси бухальтерії, банковости, торговельної аритметики, науки про самоврядування обіймають 15 листів. Кошти листу виносять пересічно 1 корону. Далі існують рефератові або наукові гуртки (Kurscirkeln), що ведуться на підставі друк. плянів. Гуртки ці студіюють ріжні справи.

Такі освітні гуртки всіх перечислених типів поширені є теж у Норвеґії і Данії.

Згадати вкінці треба про освітню акцію, що її ширить від 1918 р. шведський Кооперативний Союз (Kooperativa Förbundet). При помочі курсів і наукових гуртків веде він дуже добре зорґанізовану освітню акцію.

Дякуючи системі ріжного рода освітніх гуртків, Шведи осягнули в ділянці позашкільної освіти для робітників так високий рівень, якого не осягнула ні одна країна.

А дякуючи знаменито зорґанізованій освітній праці, скандинавські країни взагалі розвинули в себе так високо демократичну культуру, що вона може служити зразком до наслідування для інших відсталих країн.

Італія.

Людовий університет в Італії це твір ініціятиви і духа італійської інтеліґенції. В р. 1900 Італія мала вже 11 людових університе-

тів. Робітники становили на них 40 проц. слухачів. Перед війною було їх уже 70. Після війни число їх зменшилося. Союз італійських людових університетів Federazione Universtà Popolari опрацював потрійного рода програму навчання у них. Перша програма орґанізує курси по малих містах. Курс такий обіймає науку про громадянина, науку історії, ґеоґрафію і літературу. Після другої програми відбуваються курси по більших містах. Крім вище згаданих викладів викладають ще на них економію, право та гігієну. Вкінці після третьої програми орґанізують курси по великих містах. Крім відчитів і курсів орґанізовані є тут конференції і дискусійні гуртки. Союз видає свій орґан Le Università Popolari Italiane та приготовляє підручники для прелеґентів.

Разом з людовими університетами працюють ще на освітньому полі в Італії два товариства: Pro Cultura і Scuola Libera Popolare. Орґанізують вони ріжні практичні курси в робітничих дільницях.

Після війни розвинули самі робітники широку діяльність на полі освіти. В 1921 р. повстав у Медіоляні пролетарський університет (Università Proletaria Monza), що його удержували робітничі та кооперативні орґанізації.

Бібліотеки є доповненням людових університетів. Вони широко розгалужені. В 1908 р. повстав уже в Медіоляні Союз людових бібліотек, котрий в 4 роки опісля приступив до видавництва бібліотечки людових університетів Collana Rossa. Визначні вчені, історики, економісти, правники, соціольоґи, природники пишуть невеличкі книжечки, що їх Союз поширює по дуже низькій ціні серед народу. Кожний слухач людових університетів одержує їх безплатно. Через ці книжечки, що становлять колекцію в роді англійської The Peoples Books, італійські вчені входять у безпосередній контакт з широким загалом читачів. До 1925 р. у видавництві (C. R.) вийшло більше як 80 томиків, кожний у накладі по 10.000 прим.

Союз веде ще широко закроєну видавничу діяльність для молоді, для народу і для вчителів, видає теж підручники, катальоґи, інструкції і провідники по ріжних мандрівних бібліотеках, має теж бюро для бібліотечної поради, орґанізує бібліотекарські курси та видає ґазету La Parola e il Libro, присвячену популяризації знання, мистецтва й літератури. З ініціятиви Союза зорґанізовано теж італійський Інститут Нароної Книжки (Istituto del Libro del Popolo), що без зисків видає 4 серії книжок: народні, популяризуючі, біоґрафії великих людей і колекції книжок для всіх.

Душею Союза є визначний орґанізатор освітньої праці Гектор Фабієтті, що є справжнім апостолом народніх бібліотек.

Крім згаданого Союза розвиває успішну діяльність ще „Союз сільських бібліотек (Unione Bibliotechine Rurali), оснований в 1907 році в Торіно. Він розсилав комплєти з 12 книжок по цілім краю. Крім нього працює ще Народній Інститут для ширення культури (Istituto Nazionale per la Diffusione della Cultura), оснований в Медіоляні, що улегшує закладання бібліотек по всему краю для ріжних людей і ріжних фахів і ріжних кляс, навіть для вязнів. Так напр. енциклопедична бібліотека для хліборобів складається з 76 томиків, кожний по 100—150 ст.

В Італії розвивають далі велику й успішну діяльність орґанізації для поборювання анальфабетизму серед народу.

Згадати ще треба про освітнє стоваришення Società Umanitaria, основане в 1902 р., дякуючи фундації проф. Мойсея Лорія, що записав на товариство 10 міліонів лірів. Складається воно з бюра праці, хлібо-робського бюра, бюра інформацій, палати праці, бюра обезпечень емі-ґрантів та соціяльного музею, зорґанізованого на зразок париського.

Umanitaria веде дуже широку освітну діяльність. Крім ріжних шкіл для молоді і дорослих, устроює відчити, орґанізує людові університети, людові театри та союзи народньої освіти.

В добі фашизму в Італії позашкільна освіта зазнала чималих обме-жень. Італійський освітній рух, що бере свій початок з Università Popolareta розвивався разом з робітничим рухом, держиться осторонь від фашистівського руху. Крім орґанізації Dopolavaro, що її покликав до життя ґенеральний секретаріят фашистівських корпорацій, котра зай-мається ширенням загальної освіти й культури серед мас у фашистів-ському дусі, фашизм не здобувся на ніяку іншу спробу в ділянці поза-шкільної освіти.

(Далі буде).

В. Левинський.

НАРОДНЄ ГОСПОДАРСТВО.

Стрийський повіт.

(Господарська моноґрафія*).

Орні поля. Орного ґрунту має повіт 21.172 га, що становлять близько третини цілої поверхні. З цього селяне мають 16.271 га, громади — 501 га,, двори — 4.400 га.

Ґрунти Стрийщини можна поділити на кілька ґруп:

Глинки і т. зв. білиці на непропускаємому підґрунті станов-лять більшу частину повіту. Удається на них жито, овес, бульба, з пашних: бруква, а також конюшина, часами пшениця. На загал ґрунти ці реаґують сильно на азотове і фосфорове (томасина) погноєн-ня, а в першу чергу на вапно, яке поправляє також їхню структуру.

Друга ґрупа земель, т. зв. глинки і суглинки з більшою або мен-шою домішкою порохнячки і піску родять жито, овес і пшеницю та, залежно від глубини почви — пашні буряки. Реаґують сильно на фос-форове угноєння, а почасти й на азотове.

Третя ґрупа, т. зв. річні наноси або порічини, родять усі роди збіжа і пашні ростини ліпше або гірше, залежно від кількости порох-нячки та якости підґрунту. Великий вплив для тої ґрупи має кількість опадів і їх розложення протягом року. Реаґують на фосфорово-пота-сове угноєння, а також на азотове. Це одинокі ґрунти Стрийщини, що не вимагають відводнення. Їх зачисляють до найліпших земель в повіті.

---

*) Початок гл. в „К. Р.“ ч. 4. за квітень 1932 р.

Що до збіжа, то найбільшу площу, бо около 35 проц. обсіяної поверхні займає жито, опісля овес: 28 проц., пшениця: 26 проц., та врешті ячмінь около 10 проц.

Пересічний збір з 1 га в рр. 1922—1928 після урядової статистики був слідуючий: для пшениці 9.2 сот., жита 10.1 сот., вівса 10.5 сот., ячменю 10.1 сот. В роках 1927—30 завдяки введенню кращої механічної обрібки ріллі й уживанню помічних гноїв видаток з 1 га піднісся значно.

Жито займає в сівообороті звичайно 3-те місце по обірнику та приходить після пшениці, деколи по собі, рідше по окіпних.

Крім простого жита, можна стрінути вже на селянських ґрунтах жито петкуське, вербинське та мікулицьке, очевидна річ, в блищих або дальших відсівах. Інші роди як пр. пулавське, казимирівське і т. д. стрічаємо дуже рідко. Три перші роди надаються вповні до ґрунту Стрийщини.

Пшениця займає звичайно 2-ге місце на обірнику по окопових, просі. Деколи сіють її в обірнику, а в послідніх часах пробують сіяти по конюшині, або таки по собі — на томасині. — З родів пшениці є вже поширені слідуючі: злотка Мічинського, Остки: ґродковицька, мікулицька, рідше Костгайма, подекуди забужанка і удичанка, та деякі безості, як прим. ґогатка, а в послідніх роках баварка і булавка.

Це найвідповідніщі роди для Стрийської землі.

Овес займає звичайно 4-те місце по обірнику (по житі), часами 5 (по собі), рідше 3 або 2.

З родів вівса досить поширений є фіндлінґ та мікулицький канарок. В послідних часах є проби завести свалефські роди, золотий дощ, Побідник, Ліґово II. і інші.

На території повіту є кілька двірських господарств, які плекають оріґінальні роди збіжа або перші відсіви. В Підгірцях — ориґ. татрянський овес, в Лукавиці — кілька родів жита, в Любінцях — жито петкуське, пшениця забужанка, овес петкуський. Селянське населення покриває своє запотребування на кращі сорти насінного збіжа головно купуванням насіння в Союзі кооператив і кооп. Рольнік. Але найбільше йде в село кращого зерна з двірських господарств, як заробіток.

Найбільшу частину ґрунтів в повіті обсівають селяни ручно. В послідніх часах зачали поширюватися сівалки для спільного вжитку членів кооператив. Сьогодні має селянське населення 26 сівалок, з того 21 кооперативних, 3 громадські, а 2 приватні. Ледви 1/5 часть своїх ґрунтів обсівають селяни машинами.

До приготовання зерна під засів працює в повіті 17 трієрів, з того 10 кооперативних, решта громадські і приватні. Молочення зерна відбувається ручно і машиною. Ручних і кератових молотілок має повіт 244 штуки.

З окопових рослин управляють селяни головно бараболю, буряки, брукву, трохи фасолі і кукурудзи. Після урядової статистики з 1922—28 р. пересічний збір для тих рослин з 1 га був слідуючий: пашних буряків — 236 сот., бульби 119 сот., кукурудзи 12.1 сот. Збір цей в послідніх роках піднісся значно завдяки чинникам про які згадувалося при збіжу. Окопові рослини садять майже все в обірнику.

З пашних рослин сіють головно червону конюшину, дуже рідко вику в мішанці з вівсом, ріпу, стернянку, або кінський зуб. Конюшину сіють часто з тимоткою, рідше з тимоткою і райґрасом. В послідніх роках були проби завести люцерну і сераделю. З інших рослин трохи проса (9.9 сотн. з 1 га), гречки (8.3 сотн. з 1 га), досить льону (5.0 сотн.), трохи конопель (6.7 сотн.).

Майже незнаний в Стрийщині бобик, любін, еспарзета, соняшник.

Орного поля в повіті прибуває що року через переорювання сіножатей, неужитків і пасовиськ. Приріст цей виносить щонайменше 300 га в рік. Крім цего слідно в послідніх роках поширення площі управи пашних рослин, головно конюшини і буряків. Слідне натомісць зменшення посіву деяких рослин, як пр. гречки і проса.

Помічних гноїв уживають майже у всіх селах, головно гноїв фосфорових — томасина — і дуже мало суперфосфату. Мало знані ще азотові і потасові гної. Кілька сіл перевело вже частинне вапнування орних піль і сіножатей. Мимо того, що в деяких селах уживання навозів досить поширене, то пересічно на 1 га селянського поля кількість ужитого помічного гною є невелика. Можна приняти річне уживання чистого фосфору в роках найліпшої господарської конюнктури на 1 га селянського ґрунту максимально на 15 кґ. Кількість ужитого азоту і потасу не можна взагалі ще брати під увагу.

Річна продукція збіжа в цілому повіті виносить біля 1.500 ваґонів.

Городи і сади. Селянські городи, на загал примітивні, плекають ярину для домашнього вжитку, а частинно й на продаж, яка відбувається виключно на ринку в Стрию. Кращих сорт городовини достарчають на ринок міські та підміські огородники-міщани, а в послідніх роках Болгари. В останніх роках дається зауважити у селян підміських громад тенденцію до кращої управи городовини, поліпшення її якости, та заведення незнаних дотепер між селянством родів, як помідорів, карафіолів, калярепи. Тут і там закладаються інспекти, щоби мати ранню городовину на ринок. З огляду на можливість широкого збуту так на стрийськім ринку, як і близьких кліматичних місцевостях — Моршин, Трускавець, Сколе, Гребенів, Зелемянка і т. д. ця галузь рільної господарки може стати одною з найрентовніших.

В повіті є около 100 тисяч овочевих дерев, з чого більша часть яблінок, трохи груш, черешень, вишень, але дуже мало слив. Ягідних кущів селяни майже не плекають. Селянські сади переважно занедбані, стоять без ніякого догляду. Між яблонями переважають літні й осінні сорти.

В послідньому часі взялися деякі селяни до заводження раціональних садів. Клімат і почва не надто сприяють розвоєві шляхотніших сорт. Селянське населення повіту покриває своє запотребування на щепи переважно з 2-ох шкілок в повіті: Ю. Бруніцького в Підгірцях та Дідушиць і в Соколові. Богато селян виводять щепи самі, але вони переважно не зовсім відповідні.

(Кінець буде). **В. Моссора.**

Життя і праця лісових робітників по цей бік Карпат.

Говорячи про соціяльно-економічні відносини лісових робітників по цей бік Карпат, будемо брати під увагу ту частину Карпат, яка заселена Українцями: від Білого Черемошу, аж ген за Бескиди.

Гірський пас, що заселений Українцями, обіймає біля десяти повітів; а населення числитиме приблизно около 700.000. Це населення живе на рівні як з годівлі тварин, так з лісових заробітків.

Самих лісових робітників можна начислити 50 до 70 тисяч. Факт, що лісові заробітки для половини карпатського населення являються головним варстатом праці, говорить за тим, що легковажити чи полишити на ласку й не ласку судьби цю величезну ґрупу людей або недоцінювати її не можна.

Про долю лісових робітників із соціяльно-економічного становища говорилося досі дуже мало. Причин треба дошукуватися в тому, що мало хто із більшим теоретичним підготуванням проживав довше між цією ґрупою людей. Тому й студій з цеї ділянки виробництва ще досі не появилося.

Стаття А. Кущинського про „соціяльно-економічне положення лісових робітників"*) є першою в тому напрямі ластівкою, яка може розбудити тих, що досі спали, а могли в тому напрямі щонебудь зробити. Треба признати, що автор статті знаменито простудіював відносини лісових робітників.

Життя лісових робітників та їх соціяльно-економічне положення по цей бік Карпат, є таке саме, як по той бік. Додрібно зупинюватися над описом, значилоби тільки, що повторювати за А. Кущинським майже кожне слово. Ріжниці у способі життя лісових робітників по цей і по той бік Карпат немає. Зауважити можна тут і там деякі ріжниці, та вони будуть більше льокального характеру, які на загальне життя не мають впливу.

По цей бік Карпат лісові робітники більше працьовиті і більше фахові. По той бік Карпат стоять на рівні з тутешніми тільки Гуцули з долини Тиси і околиці. Долини Черемоша, Пруту і Тиси видали незрівнаних майстрів з обсягу лісового промислу, тому можна стрінути лісових робітників з цих околиць по всіх Карпатах, де тільки лісові підприємства ведуться.

А. Кущинський з розмислом не зупиняється над способом життя лісових робітників, над їх гігієнічними умовинами, над їх інтелектуальним рівнем, а врешті над соціяльною опікою, тому опис експльоатації лісових робітників з причини поминення якраз цеї частини їхнього життя, дає далеко не повний образ дійсного стану річи. Зрештою відомо, що все це обхопити і вичерпати в одній статті було неможливим.

Оброблення цього питання вповні вимагає кромі соціяльно-економічної підготовки, ще й фахової; до того ще й довшого перебування між лісовими робітниками в ріжних сезонах, при ріжній праці. Інакше

*) „Кооп. Респ." за 1931 р. Стаття п. Кузича є доповненням і живою ілюстрацією до статті А. Кущинського. — Ред.

не має змоги докладно простудіювати соціяльно-економічні відносини лісових робітників вповні.

В засаді ділимо вируб лісів на дві головні части: на вируб матеріялового дерева і на вируб опалового. Робітники, що спеціялізуються змалку у вирубі матеріялового дерева, не будуть рубати опалового і навпаки. Тому поділ праці при обрібці дерева на поодинокі галузі виступає дуже маркантно. Маємо навіть поодинокі околиці, звідки набирається лісових робітників для подиноких лісових робіт і так:

Бутинярі: (бутин, це матеріялове дерево) Жабє й околиця; частинно долина Пруту і Космач.

Шухарі: (шух, це одиниця, що служить до вимірювання платні, а містить в собі 4 м^3), або клепарі, чи шайтурники: Березова, Ослави і частини Надвірнянського повіту.

Лісових робітників з Гуцульщини як з над Черемоша, Пруту так і з над Тиси, треба уважати за найбільших фахівців у лісовому промислі, тому по цілих Карпатах, від Дунаю до Дунаю зустрічаємо лісових робітників з Гуцульщини.

Вони строго поділені: шухарі рубають тільки шухи, бутинярі тільки бутин. Якість дерева тобто, мягке чи тверде, не має значіння, бо як бутин так і шухи рубається як з мягкого так з твердого дерева.

Найбільшими мандрівниками в т. зв. „шухи" це шухарі з Березовів і околиці. Звідтам можна подибати шухарів по всіх Карпатах. Давніше їздили до Німеччини, Чехії, на Україну а навіть до Туреччини. Ба що більше: їздили рубати „шухи" аж до Канади. Друга така мандрівнича околиця, це долина Тиси. Решта Гуцулії рівнож виїздить, але більшими гуртами на замовлення з т. зв. „керонами".

Культурний уровень лісових робітників дуже низький. В цім і ціла причина їхнього препоганого соціяльно-економічного положення. Темнота не дала змоги відчути потреби орґанізації. Лісові робітники відчувають брак знання лише при відбірці „кубіків", „шухів" чи „обрахунку", про який мова нище.

„А шшьо уродьивсмиси хлопчьише? Аєкже! Зрештуйму бартчьину тай цапін, аби було єк пидросте хлопчьишше готове".

Або: „А шо? уродивсі соломон? Добре, шо соломон а не дівка. Шукай якої делі, горіха або сторцака, тай кинь на під най схне. А до циганів треба піти най обручі зробит*), тай сарсама соломонови готова".

З цих двох автентичних речень пробивається ціла психіка, цілий спосіб думання, а врешті і погляд лісових робітників на виховання молоді. Вони іншого ремесла для своїх синів кромі цапіни, сторцака і кияні не знають.

І ясне, що дитина, яка росте в такій атмосфері, не виросте на духового і ідеольоґічного провідника, як батьки вже з малку підготовляють до тої виключно чорної роботи. Тільки у виїмкових випадках одиниці вибиваються і стають опісля керманичами лісових робіт. Натомісць провідниками в ідеольоґічному розумінні вони майже не стаються. Всі ці керманичі лісових робіт — специ — йдуть опісля на службу до капіталістів. Працюють в меншій або більшій мірі на їх користь, а на шкоду свойому товаришеві по праці.

Це не випадкове явище. Вже з найменшою партією лісових робіт-

ників йде т. зв. „керон“. „Керони, це головні вербівники лісових робітників, в засаді такі самі, як ті, яких вербують. Тільки завдяки більше виробленій спритности й ініціятивности — часто й фаховости, „керони“ стоять на „чолі“ лісових робітників.

Лісовий робітник — людина, **у високому степені працьовита,** людина, що знає тільки інтенсивність у праці, виходить на весні у ліс, бере собі т. зв. „ваґаш“, ставить колибу а в ній у куті дві колені дошки на яких опісля спить та ребра сушить. На середині ватрище, що вічно горить, та вудить живий, як висловлюється А. Кущинський, обєкт до того степення, що як по скінченні праці покине колибу і вийде десь „між люде“ то її чути супохом і димом на кількадесять кроків. Ходить в одній не праній сорочці цілими місяцями; бож хоч і мавби де випрати (чи другу перебрати, то в спузі в якій доводиться жити, стане вмить така сама.

Тяжка фізична праця і мізерне прохарчування виснажують орґанізм до основ. Прохарчування їх таке: рано кулеша і — як є — шкварок солонини та кусок „зявкої“ бриндзі (нею можна щурів троїти); на обід і вечерю те саме.

В будні працюють від досвідку до пізнього вечора, а в неділі і свята йдуть по т. зв. „фасунок“ 5 до 15 км. Там вичікують черги цілими годинами; при тім наслухаються від т. зв. „шефарів“ стільки наруг, що людину, в якої тільки трохи розвинене popуття людяности, обнімає гидь.

І так, наслухавшись цих „приємних“ привітів ріжних брудних „шмайґелесів“, вертають з „фасунком“ пізним вечером у ліс значно більше утомлені як від праці в будні. І чи не є це добровільна каторга? В літі, це все зноситься ще сяк так. Але в зимі, жити у діравій колибі, в якій з одної сторони вогонь пяти пообпікає і шкіра від вогню потріскає, а з другої сторони, волося від морозу примерзає до вабрі.

„Керони“ при наборі в парцію людей, всіх видів лісових робіт, дають т. зв. „форшуси“ ще в дома. При роздачі „форшусів всі блага обіцюють, (навіть і умови списують) до включно росту грушок вже не на вербах, а на смереках. „Форшуси“ кожного манять бо заспокоюють хвилево нужду, яка пізніше виринає у ще грізнішому виді, як досі була.

Зловлений на вудочку „форшусом“ лісовий робітник, не може мати свобідних рухів ділання, бо „керон“ являється його всевладним паном, мовляв: „дав я тобі „форшус“, мусиш відробити. Не відробиш, заскаржу“. Нім відробиться, то потрібує все таки доволі довгого часу. А вже як відробить „форшус“ то „керон“ шпекулює так, аби робітникові вже належалася платня. Кусок ліса, що робітник піднявся вирубати, не все вироблений. Тому „керони“ кажуть: „так довго робота не буде відібрана, як довго „ваґаш“ не буде вирубаний“. Це знова рівняється тому, що робітник безапеляційно знову по відробленні „форшусу“ мусить кілька місяців працювати.

Цим керони шпекулюють: щоби ліс, який вони перебрали від „унтернемера“, по тутешній термінольоґії „пана“, був увесь комплетно вирубаний і зруб упорядкований.

І так добігає осінь. Роботи вже закінчуються, а робітники підго-

товляються до загальної передачі своєї роботи, або до т. зв. „відбірки“; та до остаточного обрахунку.

Шухарі впорядкують шухи, а бутинярі бутин.

„Відбірка“, як опалового, так і матеріялового дерева, це кпини з людини, яка за свою працю повинна і мусить бути шанована.

Почнемо від шухарів:

„Відбірка“ йде по партіям, або, як самі робітники називають, по пилам (одна пила, це два люди) тай „ваґашами“. (Ваґаш, це кусок ліса, що рубає одна пила).

Ця комісія має ствердити: хто і кілько поставив шухів.

Шух, це 4 $м^3$ опалового дерева, а саме: 4 м довгий поземо, 1.05 м до 1.10 м високий. Кладеться вище одного метра 5 до 10 цм. тому, що в шусі є діри і та надміра призначена на покриття дір, бо інакше шух не обнимавби 4 $м^3$. Лісова техніка вимагає 5—10 цм. такої надміри. Одначе так воно не діється. „Керони“ як законтрактовують людей, то виговорюють собі високість 1.30—1.35 м. Якщо одна лиш (двоє людей) виробила за літо 200 шухів, то та ріжниця в мірі, що вимагає класти вище як понад норму і правила лісової техніки, виноситиме повних 50 шухів. З того висновок: робітник виробив 250 шухів, одначе дістане платню тільки за 200. Вимагання такої міри, це не випадкове, чи може рідке явище; це явище загальне.

Поминути вже ставлення шухів понад нормальну висоту, яка нібито є „злеґалізована“, то ще при відбірці діються такі явища, про які людина, що шанує людей і працю, не годна помістити у своїй голові.

В партії, що відбирають, є звичайно 5 людей. Оден пише до книжки, другий нумерує, а третій як собака з двометровою мірою (вона виносить звичайно 2.05 м.) бігає, міряє на всі боки. Де бракує 2—3 цм. поземо до 4 м. довжини — „абцуґ“. Де бракує 2—3 цм. до висоти, „абцуґ“. Де в нутрі шуха нібито завелика діра, рівнож „абцуґ“. І що ми бачимо? Вже понад нормальну висоту, ставиться 20—25 цм., що при 200 шухах, дає других 50 шухів. „Абцуґів“ при 200 шухах назбірається найменше 10 шухів. Отже два робітники, або одна пила, як це рубачі називають, підчас одного сезону, який тріває 4—5 місяців, цілком задурно вироблюють 60 шухів.

В бутині відбірка дещо складніша, але для робітників тяжча, бо шухи і неграмотному робітникові легко почислити. Але обчислювати кубатури кльоців, це робота складніша і тут пересічні робітники цілком губляться. Партія, чи пак комісія, що відбирає, складається з двох урядовців, та 5 до 6 більше зручніших робітників. Оден урядовець, це представник лісової управи, другий як представник фірми, що закупила ліс на пні. Перший передає другому; другий принимає, та рівночасно перебирає від рубачів. Перший стежить за тим, щоби як найправильніше записувати довжину і промір кльоца, як головної підстави до обчислювання кубатури. Другий як представник фірми рівнож правильно записує, бо обидві записі мають годитися, та мають виказати однакову кількість кубічних метрів.

Але! Другий урядовець, цебто представник фірми, записує собі в той спосіб: якщо кльоц має в промірі 50 цм. то він і мусить 50 цм. записати, бо представник лісової управи теж так нотує. Натомісць робітникові він записує тільки 49 цм. Щож? Оден центіметр, це мовляв „не-

богато“! Але хто тільки трохи на кубуванні дерева визнається, цей ствердить: що крадіж тільки по 1 цм. на кожному кльоці у зрубі, де рубається 50—60 тисяч м³ йде в тисячі кубічних метрів. Увесь цей гріш, пропадає у кишені т. зв. „унтернемера“ так гладко і так хитро, що поставити закид про шахрайство, чи прямо крадіж це рівняється: поставити себе перед суд за „общерство“, та наразити собі зглядно проти себе „начальство“. І там де крадіж йде в сотки золотих рік-річно, нікому ані не сниться сказати, чи вияснити, що так воно діється.

При обрахунках діються рівнож великі шахрайства, про які і А. Кущинський згадує.

На цьому місці згадати ще й таку штуку: при обрахунку стягають явно 5 проц. від заробітку т. зв. „нагія“ (гія, це по гуцульськи значить треба). „Нагія“ це на те, що мовляв дерево ломиться, схне, одже при звезенні, чи при ризованні ложиться, тому й стягають на „нагія“. До того 3 проц. каси хорих, разом стягають 8 проц. від суми, яка перейшла ріжні „абцуги“ і т. д. і т. д.

Вже А. Кущинський згадує, що передача рубання ліса з рук у руки приносить певний великий заробіток тим, які перебірають і передають. Тут додати требаби хіба тільки те, що передача рубання ліса з рук у руки пожирає 50 проц. заробітної платні лісових робітників, про яку вони ніколи не знають. До того 20 проц. ставленням понад міру, 5 проц. „нагія“, 3 проц. каса хорих, отже кругло 80 проц. безслідно пропадає. Це тільки при вирубі ліса. Ризування як матеріялового, так опалового дерева, та опісля звоження на купи в т. зв. меґли переходить саме чистилище як і рубання.

Дальший процес: транспортування, пероблювання у півфабрикати, фабрикати і перехід до споживачів проходить так само, як це А. Кущинський у своїй статі пише.

Вище наведені цифри бють по голові кожного з нас, а з окрема, карпатське населення, так сильно, що виринає питання: чи це не є фіктивні цифри? Чи це не є пересада про визиск лісових робітників? Докази, документи, назви людей і місця, де все це діялося, може підписаний навести.

А як що правдиві цитри то чи можна так “ безконечність лишати на поталу і загибіль одну здорову вітку української нації: карпатське населення? Ні! не можна!

Чи роблені — подумати може хтось із шановних читачів — заходи в тому напрямі, щоби лісове робітництво зорґанізувати; надати йому певну орґанізаційну форму; знищити посередників-лихварів, та приступити крок за кроком до здобування нової виробничої ділянки?

Роблені! Найпевнішим середником до здобуття цеї галузі виробництва, це кооперування всіх лісових робітників у виробничу лісову кооперативу, про яку другим разом.

Іван Кузич.
Березів нижний.

З ІСТОРІЇ УКР. СУСП. ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ.

Піонір української економічної думки Сергій Подолінський (1850—1891).

(Продовження*).

VIII.

В наступній праці „Ремесла і хвабрики на Україні“ (1880, ст. 148, 8°), природник, лікар і революціонер Подолінський 50 літ тому назад дав історичний огляд розвитку індустрії взагалі в старім світі і на Україні з осібна, для свого часу дуже вдалий, довівши його до 80-их р. р. Можна було сподіватися, що це буде аґітаційно-пропаґандистична книжка. Про те навпаки автор всюди витримав серйозно-науковий тон викладу, послуговуючись індуктивною методою і користаючи головно з теорій Маркса та Д. С. Мілля. Та на загал дана праця має в більшости не теоретичний, а описовий характер з наведенням вкнці соціяльного ідеалу автора.

Починає він її (розд. І) від початків людської праці, з тих передісторичних часів, коли людина ще мало відріжнялася від подібних до неї звірячих істот, з епохи, яку можна представити собі на підставі археольоґії і спостереження побуту досі жиючих відсталих племен. Серед археольоґічних даних наводить він і українські матеріяли, які тоді вже існували. Колиб шукати неповноти в цьому розділі, то можна-б вказати на те, що про існування мануфактурної форми виробництва в античнім господарстві Греції і Риму можна нині говорити зовсім певно.

В розділі другім про ремесло в добу рабства, кріпацтва і цехів — спочатку освітлено появу ремесла і подано його поділ на основі одержування „додаткової вартости“; потім показано, чому невільнича праця мусіла впасти та чому занепав також цеховий лад. Український матеріял про ремесла і цехи, який відноситься до ранньої історії України, взятий між іньшим з праць Антоновича (про міста), не втратив інтересу й до нині. Можна-б зауважити, що назви ґільдій в середніх віках не завсігди відносилися тільки до обєднань торговців, як то є у автора, а іноді й до ремісничих обєднань і що тому протиставлення ґільдій як орґанізацій купців, цехам ремісників не завжди відповідає тодішньому станові, і є, ми сказали-б, модернізованням.

В третім розділі розяснюється взаємовідношення між працею і капіталом, що є єдиним чисто теоретичним розділом в книжці. По розясненню природи „додаткової вартости“ вказано на загальну тенденцію зарібної платні падати до фізичного рівня прожиття робітника, що й названо за Лассальом залізним законом зарібної платні. Далі відмічено, що в боротьбу між працею й капіталом стало вже втручатися державне законодавство і, нарешті, перевірено теорію населення Мальтуса, привівши до цього й український матеріял. Нині можна квестіонувати прийняту ним тенденцію спаду зарібної платні до фізичного

---

*) Гл. „Кооп. Респ.“ за травень ц. р.

мінімума існування, що уважалася за вірну його попередниками-економістами і соціялістами (Лассаль, К. Маркс) — на підставі обсервації господарського життя першої половини XIX віку. Можна вказати, що не досить підкреслено соціяльне значіння орґанізації сил — капіталістів і робітників — в справі розпреділення витворюваних цінностей. Але в супереч Мальтусові, Подолінський слушно зясовує бідність не тим, що людство скорше збільшується, ніж зростають засоби прожиття, тільки соціяльним ладом: „неправдивим упорядкованням праці і усього господарства". Пояснення це робить честь вдумливости Подолінського. На томуж, як відомо стали, незалежно від Подолінського, деякі пізніші економісти і зокрема визначний український і світовий політико-економіст М. Туган-Барановський.

Розділ четвертий присвячений є виключно ремеслам всієї України. Починається він цікавою вказівкою на те, як в був. Росії і на Україні кріпаки XVIII і першої половини XIX віку заводили в своїх маєтках ремесла, ніби воскрешаючи „вотчинне"*) походження цехового ремісництва середніх віків. Говориться в цьому розділі про національність ремісників, про рядчий і артільний спосіб у використуванні і оплаті їх праці; подана статистика ремісників по окремих катеґоріях, наведені умови праці, бариші (зиски) хазяїв, бідність ремісників і т. д. Можна-б вказати на те, що випадки, коли майстрі (а не учні й не підмайстрі) „роблять по майстерським хазаїнів**"), не належать до ремісництва, яко форми виробництва, а до мануфактури; теж змова хазяїв супроти робітників не називається нині „стачкою", як це читаємо у автора, правда в допису з місць), а тільки локаутом.

Розділ пятий відведено мануфактурам України — соляній, камяноугольній, нафтовій, цегольняній, тютюневій, смоляній, олійній, шкіряній, свічковій і т. д. Своєманітність в орґанізації робить форми цих закладів часом переходовими і тому автор вповні слушно зауважує, що може дещо можна було-б віднести до ремесла, і дещо до фабрики. Коли на соляних озерах коло Одеси „артільщик сам від себе наймає робочих і з ними рощитується", то перед нами вже не артільщик, як названо його автором, а підрядчий. Опис побуту робітників на цих промислах (стор. 95), зроблений автором, дає клясично-жахливу картину, що проситься в історію народнього господарства України.

Зрештою шестий розділ говорить про фабрики на Україні. Виклад цего розділу розкриває нам одну важливу рису світогляду Подолінського. Говорити про фабрику, значить говорити про капітали на Україні. А треба мати на увазі, що пореформений час, 70—80-ті і навіть 90-ті роки в був. Росії були добою гарячої полеміки на теми розвитку капіталізму в Росії. Старі народницькі кола і кола до їх ідеольоґічно зближені ставилися скептично до проникнення капіталізму на загально-російський ґрунт. На сторінках „Современника" Чернишевський, а в „Отечественных Записках" (1868 р.) Єлісеєв ставилися до того процесу повздержливо чи навіть неґативно, Михайловський (в р. 1873) вказував на сумні наслідки для народу від розвитку капіталізму. Старе народництво вірило в окремий, своєманітний шлях розвитку тогочасної Росії з поминенням капіталістичної фази, а з пере-

---

*) Б. м. те саме, що родинно-спадкове. — Ред.

**) По майстернях господарів. — Ред.

ходом, завдяки питомим російському народові природнім колективам (общині та артілям), безпосередньо до вищої суспільної форми, до соціялізму. Наскільки цей погляд був значно поширений, можна судити по тому, що Туган-Барановський з полемічних цілей проти того напрямку навіть написав свою знамениту працю „Русская Фабрика" (1898). Подолінський не міг про все те не знати; одначе розділ про фабрику написав не під народницьким впливом, а навіть з повним іґноруванням тієї суперечки. Вказавши на перші типи машин в античнім світі (водяний млин), на зауважену ще Марксом прикмету машини нових часів, а саме те, що вона заступає робітника, та, що впровадження машин не полекшено праці робітників (наводить відому іронію Д. С. Мілля), Подолінський дає, на основі власних одвідин, опис великої, виробляючої залізо, фабрики Крезо в середній Франції, наводить умовини праці на фабриках взагалі, зазначаючи, що тут машини поставлено на службу „де-яким людям-фабрикантам", а не „людям взагалі", та вказує на нищення фабриками ремісництва, на руйнуючий вплив машинізму для життя і здоровля працівників. Після цего він переходить до проникнення машин в хліборобство на Україні, а потім до капіталістичних закладів у нас — до цукроварень. Наводить статистичні матеріяли „сахарень" для 1874 р., обговорює умови цукрового виробництва й найму та оплати наймитів у ньому, не позбавлені інтересу до нині; після тієїж програми він обговорює виробництво винокурень, пивоварів, млинів, залізних і чавунних (виробляючих сире залізо) заводів — одним словом — всіх тих підприємств, що тоді вже існували на Україні. Він наводить дані про існуючі на Україні капіталістичні фабрики і заводи, подає, на основі статистичних матеріялів, факти, цілковито поминаючи суперечку що до шляхів розвитку. Очевидно, для нього безсумнівним був факт капіталістичного розвитку, який, після його даних, Україна вже тоді переходила. Це має значіння для означення соціяльно-економічного світогляду Подолінського: якби він почував себе в річищі ідеольоґії старого народництва, то в тій чи іншій формі він себе виявив би, і того годі булоб не помітити саме в цій частині та й в цілій праці.

Досі автор говорив про існуюче, а далі (в останньому семому розділі) він переходить до бажаного, до своїх кінцевих поглядів, до свого ідеалу, до питання про соціяльну перебудову індустрії.

В дусі Маркса, існуванням наемної праці і недоданням робітнику частини виробленого продукту, він зясовує появу непрацюючих кляс і накопичення богацтв; разом з тим сама праця стала товаром, котру робітник під загрозою голодної смерти є приневолений продавати. Отже „треба, щоб робітники мали в своїм власнім роспорядку ввесь здобуток своєї праці" (стор. 144). Але, якби земля і капітали перейшли до дрібних самостійних господарів, а залишилася-б конкуренція (він говорить: „боротьба господарська"), то все це довго не вдержалося-б; знов прийшлоб до користання однією людиною з праці другого. Тому — каже він — „треба так впорядкувати працю людей, щоб навіть таке користання й наступити не могло" для того „треба звязати користь усіх людей до купи". „Коли здобуток хлібом, худобою і іньшим добром належатиме р і в н о всім людям, котрі п р а ц ю в а л и над його добуванням, тоді ніколи — каже Подолінський — один чоловік не покористується працею другого. Так само і при всіх здобутках ремісницьких,

мануфактурних, фабричних". Ми зробили в наведенім уступі два підкреслення, аби тим відзначити, що тут автор проектує роспреділення витвореного продукту (здобутку) між тими, хто працював „над його здобуванням", що є поворотом до тези: „кожному після праці". Хоч проектуючи рівний росподіл між працювавшими, тоб то оцінюючи кожну працю однаково (чому це так, ми дізнаємося з пізнішої його праці „Громадівство і теорія Дарвіна"), він тим самим не станув на засаді „права на повний продукт праці", тоб то не приняв нерівности в оплаті праці. З ранніх соціялістів противником права працівника на свій повний продукт праці виступив Пеккер, уважаючи, що не у виробі проявляється заслуга людини, а в її добрій волі; крім того й не вбачав можливим його зреалізування. Цікаво, що й проф. Антон Менґер значіння того права вбачав тільки в неґації правности нетрудових зисків. „Ми бажаємо такого впорядкування праці" — пише П—ий (ст. 146), повторюючи і в цій книзі тези своїх попередніх творів: „Земля повинна належати до громад людей, котрі на ній працюють, так само, як і струменти, машини, будинки потрібні для хліборобства. Тільки громада людей вкупі може упорядкувати гарне, велике машинне хліборобство, найкорисніше по здобутку і найлекше по довжині і тяжкости праці". Висловлюючись за господарюванням громадою, як найкориснішим під оглядом видайности П—ий вертає одначе до того, що казав в „Паровій Машині" та в супереч до свого становища зайнятого в книжці „Про хліборобство", не бачить „великого лиха" в дрібних, мужицьких, самостійних, особових хліборобських господарствах, „де хазяїн робить сам без наймитів, „бо в їх нема гіршої неправди: користування чужою працею". Туган-Барановський — гарний теоретик соціялізму — сказав якось, що з практичних мотивів, з огляду на звичку трудових селян триматися свого господарства, прийдеться при переході до соціялізму їх залишити. Ми нині знаємо, що трудові селянські гоподарства не одержують ренти. У нас є вже й інші, нові арґументи за таке відношення до селянства, яке вказане було Т.-Барановським і до якого вернув таки Подолінський, не зважаючи на різко неґативне відношення до селянських господарств модного тоді марксівського соціялізму.

„Так само — читаємо тут, як і в попередніх його творах, — всі ремісницькі майстерні, мануфактури, фабрики повинні належати до громад тих робітників, котрі на їх працюють"... При тім „кожний працюючий чоловік — читаємо далі — повинен мати вільний доступ, на рівних з усіми правах, в громаду такої праці, до якої він має найбільше прихильности, або навіть і до кількох громад, коли він бажатиме працювати ріжну роботу". І про дрібні самостійні, хоч і особові, але трудові ремісничі господарства, він є тоїж думки, що й про дрібні хліборобські; він не бачить в них „великого лиха", бо вони не користуються чужою працею. Але як сільські, так промислові господарства, „на котрих є хоч один наймит, мусять бути повернені в громадські". „Думаємо теж, — каже він — що дрібні особисті хазяйства не дуже довго вдержаться поруч з громадськими", — очевидячки, через більшу вигідність громадських господарств, в чому він був глибоко переконаний. „Про впорядкування громадського господарства" він сподівався поговорити іншим разом, як також думав дати ще „розмову про торгівлю" (91). На жаль цих намірів він уже не здійснив.

Такий зміст цілої праці Подолінського. Своїми поодинокими критичними увагами що до першої частини — (їх можна би було збільшити) — ми зовсім не думаємо зменшити її високої для свого часу вартости, в багатьох місцях інтересної й досі. Це — праця, попри котру не може пройти історик промисловости на Україні, перша українська праця з економії і політики нашої української індустрії.

Під оглядом висловлених ним поглядів на соціялізм (в широкому розумінні) мусимо признати важними три точки: а) прийняття засади розпреділення „після праці", б) вільність доступу, а значить і складу промислових громад та в) толерантне відношення до трудового типу дрібних індивідуальних підприємств як в сільському господарстві, так і в індустрії.

Сполучуючи всі ці прикмети, і приймаючи на увагу, що необхідною підставовою в організації суспільства і господарства одиницею є у П—кого громада працівників, однаково в кожній галузі народнього господарства, — можна позицію Подолінського в справі перебудови індустрії означити також, як федеральний соціялізм, хоч і з ухилами від федералізму до анархії чи до лібералізму (це виявляється в залишенні індивідуальних трудових господарств), і від соціялізму до комунізму (в рівній оцінці праці). Перед нами творчі шукання смілого конструктора нової будови в амплітуді досить тісній, що не дають риґористичного чистого стилю, тільки певні мистецькі добудови й комбінування форм.

В наступних працях з тогож таки 1880 року, як і завжди, коли йому доводилося писати в прихильних для свободи слова умовах, він все маніфестує себе соціялістом взагалі, але відносні теми не давали приводу до конструктивних детайлізацій. Такими є два слідуючі його твори, в котрих він також ставить свій талант і природничі знання до послуг соціялізму в широкому розумінні без детайльніших контретизацій.

IX.

Це насамперед науковий твір Подолінського, що в українськім перекладі має назву: „Людська праця і єдність сили". Він звернув на себе увагу К. Маркса та Енґельса, які його обговорювали, як оригінальне „відкриття". Ми користуємося тут перекладом з німецького тексту цієї праці та доданими до нього відмінами французького тексту, які знаходимо в книжці М. Грушевського „З починів..." Разом з тим ми уважаємо слушним природничо-економічну теорію, встановлену трицятьлітнім „громадівцем" Подолінським пів віку тому назад, порівняти з сучасними поглядами на подібніж проблеми. В тій цілі візьмемо, наприклад, концепцію старого і визначного в области російської аґрономії проф. В. Р. Вільямса, ставшого кілька літ перед висловленням дотичних поглядів в шерег комуністів.

В цій праці, до якої ми переходимо, а яку дуже тяжко реферувати Подолінський виходить з теорії про одностайність сили, про сталість енерґії: енерґія це „здібність розвивати силу". Будучи постійною величиною, енерґія всесвту має ріжну кількість в його поодиноких частинах: сонця мають її більше, ніж планети і передають свою енерґію останнім в формі світляних, теплових та хемічно-ділаючих промінів. При тім існує тенденція всіх інших форм енерґії, крім теплової, перемінюватися

в теплову енерґію, яка є найбільш постійною, бо найтяще трансформується. В примінені до нашої планети, цебто до земної кулі, перемінна енерґія нашого сонця є майже єдиним джерелом всіх корисних для людей сил. Одначе, „росподіл тих сил для задоволення потреб орґанічного світу взагалі, а людського роду зокрема, не все корисний“ і „найбільша частина фізичних сил на поверхні землі пробуває в стані, дуже далекому від найкориснішого для заспокоєння людських потреб“. Признаючи, „що нічого не може бути створено працею, та що її мета і корисність полягає лиш у перетворенні певної кількости сил“— думка, якою, додамо від себе, була скореґована колись доктрина фізіократів — автор гадає, що людство може, до певної міри, викликати в тому росподілі сил такі зміни, які уможливлять виужиткування на користь людей більшої частини енерґії всесвіту; бо „праця людей може в свойому кінцевому результаті нагромаджувати більшу кількість енерґії, ніж її треба для витворення робочої сили працюючих“.

Скількість енерґії, яку сонце своїм промінням передає нашій землі, в певній частині повертає назад у всесвітні простори, а в другій, улягаючи певним перемінам, не повертає назад, а нагромаджується на землі, приймаючи форми, які на певний час хоронять її від випромінення. Проміння сонця, сягаючі до рослин, не відбиваються в такій мірі, як падаючи на пісок, або голий камінь, а тому саме через рослини ми одержуємо нагромаджену енерґію, при тім „вищого ступня, котра може зберігатися сотки літ, посідаючи здібність до дальших перемін“... Так казав Подолінський в 1880 р., а ось що читаємо у проф. Вільямса у 1929 р.:

„Основним джерелом енерґії на земній кулі є кінетична енерґія соняшного проміння“. В сільськім господарстві „кінетично-діюча енерґія перетворюється „в скриту, концентровану, потенціяльну енерґію орґанічної річовини, яка служить єдиним і незамінимим джерелом енерґії, що лежить в основі всіх проявів життєдіяльности людства від найелементарніших зоольоґічних потреб кожної людини до найвищих проявів її художнього і наукового інтелекта“. „Джерелом енерґії людського орґанізму є безперервне руйнування в нім орґанічної річовини через спалювання за допомогою дихання[1])“.

Так говорить новітній автор на ту тему, що й Подолінський. За ріжним формулованням проглядає в суті річи та сама думка. Проф. Вільямс говорить лише про „кількостний приплив соняшної енерґії, який ані збільшити, ані зменшити люде не можуть. З того вільного припливу частина енерґії схоплюється та нагромаджується на поверхні земської кулі, що в значній мірі залежить і від діяльности людей.

Про цей процес ловлення і нагромадження соняшної енерґії Подолінський міркував так:

„Скількість енерґії сонця — каже він — котра перемінюється в вільне хемічне сполучення, або в механічну працю... при певних умовинах може підпадати впливові діяльности людей“, людина може певними, від її волі залежними діланнями, збільшити кількість нагромадженої енерґії ростинного життя. Це осягається поширенням ростинних культур і їх поліпшенням, оберненням багон і пустель в культурні площі і т. д. Зві-

---

[1]) Проф. В. Р. Вильямс. — „Вопросы повышения урожайности и реконструкции сельского хозяйства“, Москва, 1929.

рята розпорошують енергію і тому, скорочуючи кількість шкідливих звірят, осягалосяб тої цілі, збільшення енергії сонця, затриманої на поверхні землі. З розвитком культури спостерігається загальне збільшенна поверхні землі здатної до переміни енергії і скількости харчових матеріялів, що залежить від праці, виконуваної людьми та уживаними до того домашніми звірятами. Це твердження П—ський доводить обрахунками, в основу яких положена аграрна статистика Франції. Він підрахував, що сам собою без примінення праці виросший ліс нагромаджує що року на кожнім гектарі 2.295.000 одиниць тепла (кальорій), натуральні луки більше 6.375.000 кальорій; а штучні луки, тоб-то на вирощення яких затрачена праця, нагромаджують ще більше, а саме: 7.905.000 кальорій тепла. Завдяки праці, ріжниця виносить що року 1.530.000 кальорій на гектар. Автор порівнює блянс затрати праці в кальоріях і приріст енергії та знаходить, що кожна одиниця тепла, зужита на вирощення штучних луків, дає надвишку в прирості енергії на 40 одиниць. При культивуванні пшениці кожний гектар дає річно ще більше, ніж штучні луки, а саме 8.100.000 кальорій, але кожна одиниця тепла в формі праці, ужитої на управу пшениці дає нагромадження енергії рівне — 22 кальоріям, отже надвишку в 21 одиниць тепла. Очевидно дана надвишка енергії, реалізована в певній сумі поживних і опалових матеріялів, повстала завдяки „праці людей і звірят“. Від цього висновку приходить П—ський до своєї дефініції праці.

Праця, каже П—ський, „се таке зуживання нагромадженої в орґанізмові механічної і духової енергії, котре має своїм наслідком збільшення загального бюджету енергії земної поверхні“. „Се збільшення енергії може повстати або безпосерденьо, через переміну нових скількостей соняшної енергії в переміноздатні форми, або також посередньо — через охорону її від розсіяння“... (це праця кравця, шевця, будівничих і т. д.). „При такім розумінні корисна праця може бути признана тільки людям і деяким звірятам“..., а не руху повітря, не текучій воді, ані рослинам, ані машинам. „Навіть нервова праця людини лише через те стає корисною для людства працею, що вона доводить до певного мускульного напруження“. „Єдина корисна праця — єдина, яка дійсно збільшує скількість енергії в розпорядженню людства, це праця мускульна“ (останнє речення з французького тексту). Переходячи до фізичної праці звірят і людей..., каже автор, не легко означити зовсім певні межі корисної праці, але в кожнім разі для того слід не забувати, „що під словом „праця“ належить розуміти певну „позитивну діяльність“ орґанізму, яка своїм неминучим наслідком має нагромадження енергії“, і що „пасивні факти“, як напр. факт смерти..., ніколи не можуть належати до катеґорії праці“. Анальоґізуючи, він до пасивних фактів відносить і заощадження людей, ґадаючи, що в такий спосіб йому вдалося збити політико-економічну (в обсягу розпреділення) теорію повстримання, як теорію неґативної праці. „Бо праця — поняття позитивне, котре полягає в такім виладуванні механічної і психічної енергії, яке своїм останнім результатом має збільшення нагромадження енергії“.

Дійшовши до природничо-технічного определіення праці, автор далі каже: „Строго беручи, тільки людське рільництво оправдує нашу дефініцію праці. Бо фактично один гектар землі в диких степах або пралісі без співділання людини продукує річно лиш певну обмежену кіль-

кість в десять або двацять разів. Певно, що людина не творить ні матерії, ані енерґії. Матерія вже повністю містилася в землі, в насінні і в атмосфері, — всю енерґію дало сонце. Але, дякуючи співділанню праці людини, один гектар землі, через приріст на нім ростин, — міг згромадити вдесятеро більшу скількість енерґії проти того, скількиб її згромадилось без цього співділання..." При цьому „науково поставлене рільництво може рахуватися одним з найкращих прикладів дійсно корисної праці, цебто такої праці, котра збільшує скількість соняшної енерґії на земній поверхні[2]).

Енґельс в листі до Маркса (з 22. XII. 1882) про це місце в праці Подолінського каже так: ...„нагромадження енерґії працею відбувається властиво лише в рільництві...., натомість у всіх галузях промисловости енерґія просто виладовується... Отже старий економічний факт, що всі промислові продуценти мусять жити з продуктів рільництва, скотарства, ловецтва і риболовства, можна, коли хотіти, представити, як фізичний факт, одначе, ледви чи багато з того вийде".

Що з того вийде і чи багато того вийде — додамо ми від себе — це вже інша річ. З того, наприклад, виходить, що Подолінський примусив Енґельса признати виключну ролю сільському господарству, як такому, що єдине має здібність нагромаджувати енерґію. Те саме признає нині й комуніст, проф. Вільямс, коли каже: „Базою народнього господарства... може бути тільки сільське господарство, витворюючи основу всего життя —енерґію". Або ще в таких виразах: „Завдання сільськогосподарського виробництва означає і його істотні властивости, які різко відріжнять його, як окрему катеґорію, від інших виробництв. Воно досі представляє собою єдине виробництво, що достарчає людству життеву енерґію"[3]). — А з того ще й виходить несподіванка для деяких авторів, з окрема марксистів й комуністів, коротко індустріялістів, а саме: підтвердження поглядів фізіократів про першенство рільництва серед інших галузей народнього господарства. І воно навіть завойовує місце в практичній економії.

(Далі буде). **О. Мицюк.**

---

[2]) Тепер (1930) уловлення, надбання і використання енерґії соняшного проміння удосконалюється шляхом приміненя ультра-фіолетового проміня. Від освітлення тим промінням молока побільшується в ньому кількість вітамінів. А берлінський вчений Ф. Гільдебранд знайшов спосіб через освітлення насіння деяких рослин (редьки, соняшника, помідора і ін.) інфра-червоним промінням у два рази скорочувати період дозрівання тих рослин. Коли цей спосіб удасться прикласти й до насіння хлібних рослин, то людство зможе одержувати що року два урожаї.

[3]) Тамже, ст. 72, 76 та 79.

Десятиліття Укр. Господ. Академії в Ч. С. Р.

Дня 16. травня ц. р. минуло десять літ існування й плідної, інтензивної праці У. Г. Академії, як української високої політехнічної школи на еміґрації. В ній як і в ін. вищих школах на чужині знайшла можність розвитку вільна й незалежна укр. наука. Тут виховалися нові кадри укр. інтеліґенції — після того, як не знайшлося для них місця на рідних землях.

Заслуги У. Г. Академії на полі української науки і перед українською нацією такі великі, що їх не можна ані докладно представити ані належно оцінити в коротких з конечности журнальних чи ґазетних статтях. Вони чекають вже свого дослідника, який з повною компетенцією взявсяб за ту працю.

А всеж таки 10-ліття праці заслуженої особи чи установи, перший її ювілей, дає нагоду, коли не для повної і достойної оцінки праці, то хоч для вияву вдячности і признання за труд. Особливо це відноситься до такого ювілею, яким є 10-річчя УГА., бо тут приходять на думку ті умовини і обставини, серед яких приходилося УГАкад. нести не завсігди солодкий тягар праці.

Серед численних статтей, які нам доводилося читати з приводу ювілею Подєбрадської Академії ми не стрічали досі згадки про те, як і де зародилася сама думка про У. Г. Академію, цеб то про той момент, коли вона повстала, як ідея, що знайшла небавом своє осущення в дійсности.

Ідея заснування рідної української високої політехнічної школи на чужині повстала мабуть не припадково в найбільшому і найкраще зорґанізованому осередкові укр. соборницької еміґрації з усіх земель України — там, де були всі дані, а передовсім політичні умови для її розвитку: повна свобода в правдивій демократії, — в Празі. Ініціятива вийшла від тодішнього орґанізаційного осередку укр. демократії, яким був Український Громадський Комітет в Ч. С. Р. і на чолі якого, як у орґанізаційному фокусі всіх його починань, стояв його голова бл. п. Микита Ю. Шаповал з гуртом інших активних громадян. Як і для більшости еміґраційних установ, тут, в рямцях діяльности Укр. Гром. Комітету, його орґанізаційним виділом були пороблені підготовчі орґанізаційні кроки і покладані перші матеріяльні підвалини також під Українську Господарську Академію. Почин цей був першим і найбільш щасливим і його оправдали результати праці першого десятиліття У. Г. Академії, котра з того часу невпинно розросталася в найкраще поставлену укр. наукову й фахово-освітню установу. До неї почали горнутися слухачі не лише з еміґрації, але й з краю та не лише українці, але дещо й чужинці.

Не будемо на цьому місці зупинятися хоч би й над самими вислідами десятилітньої праці У. Г. Академії, ц. то повторювати б. м. те, про що писала вже ціла наша преса. Зі свого обовязку не можемо одначе без особливого підкреслення поминути того факту, що Укр. Госп. Академія була тією школою, що до осени 1931 р. дала нашому народові 148 молодих інженерів-економістів, з котрих не мале число працює на зах.-укр. землях, зосібнаж в кооперації, — та не згадати поважного ріжностороннього наукового доробку Укр. Г. Академії, а зокрема в ділянці коопер. знання.

Приєднуючись до однозгідного й згармонізованого хору відгукнувшихся голосів, шлемо також і ми свій найсердечніший привіт для всіх сподвижників У. Г. Академії з бажанням не ослаблювати гарту волі перед невідомим завтра, і так само успішно працювати далі над збогаченням української науки і технічних умілостей та в тімже напрямі виховувати молоді покоління, здібні працювати для добра народу.

Після першого конґресу українських інженерів у Львові. Досить вже численний, як на наші відносини, стан — українські інженери не мали досі своєї професійної, чи скорше фахово-станової орґанізації. Тож головним завданням конґресу, яке поставили йому орґанізатори, і яке давно відчувалося в поодиноких товариствах інженерів, було утворення загальної, обєднуючої всіх інженерів орґанізації.

Ось чому доконаний факт — заложення на конґресі федерації укр. інженерських орґанізацій був найбільшим ділом конґресу, за яким відійшли в тінь інші, здебільшого теж орґанізаційні, хоч може не менш актуальні, практичні завдання (прим. орґанізація технічної освіти, видавнича діяльність і т. п.), а вже зовсім на останньому місці знайшлася наукова праця 1-го Конґресу. Інакше, впрочім, воно й не могло бути, бо загал інженерів (річ природна і звичайна теж для інших сусп. ґруп) більше цікавиться практичним примінeнням набутих знань ніж теоретично-науковою працею над поступом науки.

Деяку орієнтацію що до цього питання давала нам опублікована на передодні Конґресу (в „Технічних Вістях" ч. 3. за 1932 р.) стаття дра І. Федіва: „Матеріяли до статистики укр. інженерів". Опрацьовані в ній дані відносяться до 362 давших відповідь на анкету У. Техн. Т-ва інженерів. На цю кількість інженерів науковою працею цікавиться 78 осіб, з чого постійно науково працює 16 інженерів (непостійно, ц. то доривочно 62) а для 11 наукова праця є джерелом заробітку; тоді як у своюму фаху працювало 227 осіб (решта працює не в свому фаху, також емерити й безробітні). Науковою працею в области економіки займається всього 4 особи. — Цікаві також дані щодо наукових публікацій подає інша табличка, з якої довідуємося, що літературною працею займається 39 інженерів, які писали статті, з чого 30 осіб видало друком більші праці. Щож до інтензивности наукової діяльности, яка виражається в числі наукових публікацій, то вона, на жаль, різко зменшується зі збільшенням осіб, які в тім напрямі працювали: 6 осіб опублікували — 6, 8, 14, 15, понад 20 і понад 50 праць, 5 осіб — по 5 праць, 1 ос. — 4 праці, 2 особи — по 3 праці, 5 осіб — по 2 праці і 11 осіб по 1 праці.

Представника нашої Редакції, яко гостя на Конґресі цікавила, природньо, праця економічної комісії, в якій він взяв участь. Програма праць цієї комісії, оголошена в ч. 2 конґресового бюлетеня п. т. „Вісти першого конґресу українських інженерів", була виконана тільки в половині; з 6-ти докладів зачитані були три: 1) Пастернак С. (Львів): Відкриття нових родовищ корисних копалин" — був доповненням його ж доповіді на минулорічному зїзді укр. природників і математиків; докладчик звернув увагу на їх богатство і експльоатаційні можливости що до тих копалин. 2) Крохмалюк Ю. (Львів): До історії цукроварства на зах.-укр. землях — подав добрий загально-орієнтуючий в економічній і технічній сторінці проблеми історичний нарис розвитку цукроварства на зах.-укр. зомлях аж до повстання цукрового картелю; висновком докладу була кинена автором думка про можливість заложення кооперативного цукровару з продукцією розрахованою на покриття в першу чергу запотребовання кооперації, розміри якого позволяють думати, що це підприємство булоб рентовним. 3) Доповненням попереднього докладу був доклад неприсутнього проф. У. Г. Академії Л. Фролова (Побебради): Кооперативна цукроварня в Галичині — спроба колькуляції коштів основання кооп. цукровару в Галичині. — По оживленій дискусії були опрацьовані для пленум Конґресу дві резолюції: про потребу створення орґану, який дбав би про добуття засобів для експльоатації земних богацтв в краю, і про орґанізацію кооперативного цукровару.

В комісії фахової освіти і дослідництва був відчитаний м. ін. реферат доц. В. Доманицького (Подебради): „За розбудову нашого технічно-господарського і кооперативного шкільництва".

Про працю Конґресу і його комісій заповіджено видання пропамятної книги, де знайдуть місце, крім резолюцій, резюме всіх докладів, а важніші з них будуть видруковані повністю.

Підчас Конґресу видаваний був під ред. інж. Е. Храпливого згаданий вище бюлетень „Вісти", якого вийшло 4 числа (на 4 ст. кожне), і яке дає формальний образ праць і товариського життя Конґресу в роді ріжних імпрез: виставок, прогульок і оглядин та ріжних атракцій і принять.

На загал Конґрес справляв враження своєчасно і добре підготовленого та орґанізованого діла.

З ЖИТТЯ УКР. КООПЕРАЦІЇ.

Як господарив П. С. К. в Тернополі в 1931 році.

Подільський Союз Кооператив в Тернополі веде експорт яєць від липня 1929 р.

В р. 1929 експортував 7 ваґонів, в 1930 36 ваґонів, а в 1931 р. закупив 56 і чверть ваґона, з того вислано за границю 53 ваґони. Решту продано в краю. Рік 1931. замітний тим, що ПСК зорґанізував експорт яєць на рахунок і ризико союзних кооператив, цебто ПСК приймав яйця в коміс. Кооперативи платили продуцентам найвищі риночні ціни, що їх подавав ПСК.

По тій ціні розчислявся ПСК. з кооперативами за кожночасно доставлені яйця з тим, що по скінченні сезону ПСК. має розділити між союзні кооперативи надвишку з експорту, яка останеться по потрученні всіх коштів, звязаних з висилкою яєць, відповідно до доставленої скількости яєць.

70 союзних кооператив доставило в яєчнім сезоні 1931 р. 70.188 кіп 71 шт. яєць на 135.403. 53 копи перероблених в маґазині ПСК.

Від кожної доставленої копи дістали союзні кооперативи по 30 сот. надплати, разом від 70.188.71 кіп **21.018 зл. 49 сот.** В минулих літах многі кооперативи відмовлялися доставляти яйця до ПСК, жадаючи від нього кількадесять долярів на зворот завдатків, зложених в кооперативі приватними яйчарами. Цьогорічна надплата за доставлені яйця дала всім кооперативам наглядний доказ, що звдатки приватників були лише покришкою до визиску села. Ними зобовязувалися кооперативи купувати яйця по цінах, назначених яйчарем, а досвід мин. року виказав що ті ціни були на яйцеві завжди на 1—2 сотики нищі, ніж ціни, плачені ПСК.

Доплата*), що її дістали поодинокі кооперативи, залежала від скількости доставлених кіп. І так приміром: кооператива „Будучність“ у Бірках великих дістала 1.203.81 зол. надплати від доставлених 4.012.42 кіп; кооператива „Згода“ з Курівців 1.063.08 зл. від 3.543.37 кіп, але кооперативі з Дичкова „Згода“ припало лише 86.80 зл. доплати бо доставила лише 289.19 кіп; а кооперативі „Власна Поміч“ з Петрикова виплачено лише 9.68 зл. надплати бо доставила усего 32.16 копи яєць. Сказано: „як дбаєш, так маєш“.

І колиб наші ґаздині були більше подбали про свіжість і якість доставлених яєць, булиби ПСК не поніс 4.185 зл. страти на зіпсутих яйцях, яких разом треба було викинути аж 905 кіп. Не булоб також стільки дрібних та загноєних, які також вплинули на знижку цін. А в слід за тим вищою булаб надплата від копи.

В р. 1930 кооперативи-члени доставили до ПСК 30.483.14 кіп яєць, в р. 1931 75.597.13 кіп, значить на 45.113.59 кіп більше. Отже завдяки кооперативному зорґанізованню експорту яєць через ряд анкет повітових, районових і місцевих достава яєць від кооператив-членів в порівнанні з минулим роком зросла в 1931 на **148 проц.**

В слід за тим зросли також торги на мішані товари, які в 1930 році виносили: 517.274.56 зл., а в 193; році: 75й.656.43 зл., т. є на 45.3 проц. більше, хоч ПСК торгував тільки за готівку.

*) Замітне те, що частину доплат за яйця виплатив П. С. К. календарями „Сільського Господаря“ на р. 1932, роздавши т. ч. 1000 кн. — Ред.

При тім стягнено ще 46.000 зл. боргів з минулих літ.

Членами ПСК в Тернополі є 89 кооператив, а в тім 79 для загального збуту і закупу (госп. споживчих). В пересічі виносив річний торг за мішані товари на одного члена ПСК (74 союзних кооператив стояли в торговельних зносинах з ПСК.) зол. 10.157.51 зл. (в р. 1930 зл. 5.091.00). Є кооперативи, яких торги з ПСК. в 1931 р. зросли в двоє, в троє а навіть в двайцятеро.

Торги в усіх відділах ПСК. виносили в 1931 р. 1,685.063.96 зл.

Перепродано 548.07 q збіжжа, 34.96 q прядива. ПСК. закупив 2 і пів ваґона мила Центросоюза, пів ваґона виробів цукрових і 675 кґ. мармоляди з „Фортуни Нової“, 2865 кар. паперців „Калина“, 685.80 кґ. свічок Котецького.

Разом закуплено виробів укр. підприємств на 94.118.50 зл., т. є 14 проц. усього закупна ПСК. Товарове запотребування в Ц. С. покривав ПСК. в 60.98 проц., в іньших коопер. установах — в 12.82 проц.

Разом закуплено всіх товарів за 672.077.93 зл. з того в кооперативних установах за 496.066.77 т. є на 73.80 проц. Печива закуплено на зол. 12.167.63 з окрема 218.125 штук булок і 12.817 кґ. хліба. Крім цего деякі кооперативи за згодою ПСК. закуповували печиво впрост у пекарів. З огляду на велике запотребовання печива кооперативами району ПСК., виникала думка орґанізації кооперативної пекарні, однак з браку потрібних фондів справу основання кооперативної пекарні відложено на дальший плян.

Тому що страта за р. 1930 зїла весь запасний фонд ПСК., а частинно нарушила уділи, зараз працює ПСК. в таких ненормальних умовинах, що відношення свого майна до чужого мається, як 1 : 15. — 10.040 зл. відсотків виплачених від кредитів поважно обтяжують буджет ПСК. І тому всі працівники ПСК. поставили собі за обовязок доложити всіх старань, щоб в 1932, в якому мається наладнати членство в нашій кооперації, подвоїлися уділи союзних кооператив в Подільському Союзі Кооператив в Тернополі.

Білянс ПСК. в Тернополі за 1931 р. виказує 2.788.74 надвишки, яку приділено на частинне доповнення уділів, надірваних некооперативною господаркою попередніх років.

І. Б—ч.

Конференція Українбанків. Конференція Українбанків, скликана Центробанком і Ревізійним Союзом Укр. Кооператив, відбулася 26. м. м. в льокалі Центробанку у Львові, перед пол. Конференцію відкрив голова Надз. Ради Центробанку д-р Михайло Волошин, покликуючи до президії д-ра Костя Левицького, дир. Волянського із Самбора, дир. Ол. Базилевича і дир. Яр. Колтунюка зі Львова. Секретарювали дир. Ів. Охримович і дир. М. Кисілевський.

Реферат про кредитову політику Українбанків та найважніші досягнення на найближчу мету виголосив дир. Ів. Пашкевич з Коломиї. Другий реферат про справи нашої орґанізації кредитової ділянки, щоби вона була доцільна і солідарна, виголосив інсп. РСУК-а Мануїл Павлюк.

Після дискусії винесено ряд постанов (повний текст їх гляди в „Г. К. Ч.“ ч. 23 за червень 1932) щодо тіснішої співпраці Українбанків з Ц. Б., що до боротьби з визиском мас ріжними спекулянтами і з надмірним обдовженням населення, по за тим про скріплення кред. кооперації власними капіталами й про дрібну ощадність, устійнення процентової стопи в цілій нашій кред. кооперації, про доцільну кредитову політику в справі уділювання позичок; усталено погляд на банковий кредит і його ролю в оборотових фондах кред. кооп.; принято також ряд поста-

но про співпрацю Укр. Банків з орґанізаційними колеґіями ПСК. та в справі книговодства і добору службового персоналу. Вкінці Зїзд висловився за покликанням окремої комісії, зложеної з представників Ц. Банку і Ревізійного Союзу, для постійного чування над бжучими подіями нашої дійсности.

Рідкий в своїм середовищу приклад успішної самодопомогової діяльнои дала учительська кедитова кооператива „Український Вселюдний Учитель" в Самборі. Ось дані про стан кооперативи від 1928 до 1931 року включно.

Рік	Власне майно						Чуже майно		Оборотов. капітал		В'двічальн. кооперативи		Число членів
	Зап. фонд.		уділи		разом		вкладки						
	зл.	ґр.	зл.	ґр.	зл.	ґр.	зл.	ґр.	зл.	ґр.	зл.	ґр.	
1928	340	—	510	74	850	74	—	—	850	74	68000	—	34
1929	500	–	2954	11	3454	11	897	70	4351	81	100000	—	50
1930	950	37	5307	40	6257	77	2703	40	8961	17	142000	—	71
1931	1761	16	6746	08	8507	24	8579	02	17086	26	178000	—	89

1931 р. була 0.08 зол., а найвища 1.140.81 зол. Від вкладок почислено 9 проц. відсоток, які також дописано до вкладок.

В діловім році кошти завідування виносили 0.06 проц. від позичок, яких уділено 64, на суму 18.255.68 зол. Всі позички є перераховані на долярову валюту. Від позичок побирано 11 проц. відсоток річно. Найвища позичка булі уділена Надз. Радою в сумі 919.16 зол. На добродійні ціли дала кооператива в р. 1931 суму 79 зол.

Шкода лише, що звідомлення, з якого ми взяли повищі дані, не представляє докладніщого образу і характеристики діяльности к-ви, як рівнож не згадує про початки і умови розвитку. Сухі цифри ще не все говорять, не відтворюють тла, на якому її діяльність розвивалася. Сподіємося, що Управа к-ви додержить свою обіцянку і надішле нам докладний моноґрафічний опис своєї установи.

В р. 1931. виключено одного члена задля некарности. Всіх членів прибуло в діловім році 20. Двадцятьшість членів не доповнили своїх уділів на суму 2.153.92 зол.

Пересічно на одного члена випадає 75.79, вплаченого уділу. За 1930 р. виплачено членам дивіденду числячи 13 проц. від повного уділу в річнім відношенню, та дописано її до вкладок даного члена. Найнища вкладка в

Рахункове замкнення, рахунок зисків і страт і білянс к-ви за 1931 р. є слідуючі: (Гл. таб. на слід. стор.).

З КООПЕРАТИВНОГО СВІТА.

Сер Горацій Плянкет, піонір ірляндської кооперації помер дня 26. III. ц. р. в місцевости Surrey, в Ірляндії. Для Ірляндії це велика страта. Він був промотором і першим діячем ірляндського кооперативного руху, якому країна богато зобовязана, завдячуючи орґанізування соток сільсько-господарських кооператив. Він дав початок кооперативному рухові в Ірляндії. Живим словом і ділом відгукнувся він на гере і нужду сильно бідуючого тоді ірляндського селянина і неструджено цілий свій вік працював для його господарського і культурного піднесення за допомогою кооперації.

Родився 1854 р. в родині виходців з Анґлії. Родом отже анґлієць, став ірляндським патріотом. По закінченні оксфордського університету посвятився праці на фармі, щоб пізнати життя, і тут перебув 10 літ. Вернувши до Ірляндії в 1889 р. взявся за пропаґанду і орґанізацію кооператив. Через велику

Ч. п.	РАХУНОК	Обороти				Рк. зисків і страт				Біляно			
		приход.		розход.		зиски		страти		ст. довж.		ст. чинний	
		зл.	ґр	зл.	ґр	зл.	ґр	зл.	ґр	зл.	ґр	зл.	ґр
1	готівки	13	70	32	12							32	12
2	запасного фонду . .	815	79	5	—					1761	16		
3	уділів	1543	74	105	06					6746	08		
4	вкладок	5722	80	440	79					8579	02		
5	кредитів	1000	—	1000	–								
6	векслевих позичок .	15460	64	233:0	26							18255	68
7	коштів спору . . .			25	–							25	—
8	відсоток	1584	65	579	56	1092	70			17	69		
9	коштів завідування .	391	80	503	6[illegible]			181	79	69	98		
10	льокацій			5	—							5	—
11	движимостий . . .							7	[illegible]8			18	80
12	дивіденди	182	60	182	60								
13	невиплачених уділів .	105	—							105	–		
14	добродійних цілий . .	79	—										
15	курсової ріжниці . .	154	14	79	—					154	14		
16	зиску			785	86			903	53	903	53		
	Разом	27053	86	27053	86	1092	70	1092	70	18336	60	18336	60

нужду і зацофаність селян (в наслідок політичної неволі і рабства темноти) ідеї кооперації довго не знаходили зрозуміння і пропаґанда не давала ніяких вислідів. Треба було скликати більше як 50 разів сходини заки повстала перша кооператива. Але сер Плянкет таки переміг інертність. В 1894 р. було вже 33 кооперативи.

По кількох літах, коли повстав в Дубліні департамент рільничого і технічного виховання, сер Плянкет станув на його чолі і дуже богато причинився, до розвитку с.-г. кооператив допомагаючи їм матеріяльно. — Характерним для цього діяча-кооператора було те, що осягнувши найвищі достоїнства в кооп. русі і діставшися на провідні місця в осередку (столиці Ірляндії), він не занедбав безпосередніх, особистих звязків з низовими кооперативами та й далі сам особисто займався основанням льокальних кооператив.

З хвилею, як Ірляндія стала вільною державою, І. Плянкет заняв місце в її сенаті, за що націоналістичні екстремісти зруйнували йому дім. Переселився відтак до Льондону, де уфундував і своїм коштом утримував кооперативну інституцію свого імени, якої метою була видавнича діяльність та кооперативна освіта й виховання молодих діячів сільсько-господарської кооперації.

Особа Г. Плянкета і йог життя — це один суцільний повчаючий приклад і зразок людини кооператора.

Альберт Тома — відомий цілому світові політичний діяч і кооператор, помер наглою смертю 7. травня 1932 р. Від 1920 року він був директором Міжнародного Уряду праці при Союзі Народів і головою Міжнародного Комітету для міжкооперативних зносин. Родився 1878р. Від 1920 р. по виборі його послом, розпочав свою політичну карієру. За війни був на важних і дуже відповідальних політичних становищах (прим. завідуючи орґанізацією виробу муніції) а по її закінченні був одним із видатних діячів на терені Союзу Народів і його женевських міжнародніх інституцій.

Щирий і глибокий прихильник кооперативного руху, він, як голова Міжнародного Комітету для міжкооперативних зносин, був переконаним і одушевленим пропаґатором безпосередніх госп. взаємин між сіл.-госп. і споживчою кооперацією, сподіючись від співпраці цих двох відламів кооп. руху роз-

вязання богатьох кардинальних проблем і завдань висунених на чергу дня повоєнною господарською кризою.

XIX-ий Конґрес Французької Споживчої Кооперації відбувся в Штрасбурзі в днях 4—7. травня 1932 р. В ньому серед численних закордонних гостей, брав участь також відпоручник зах.-укр. кооперації Др. Ю. Студинський. Він заступав нашу кооперацію в характері репрезентанта „Центросоюзу" і виголосив на цьому зїзді привітальну промову, зміст якої нище подаємо. Про цей конґрес Ю. Студинський пише між іншим (в Г. К. Ч. ч. 22) так:

„Ранком дня 5-го травня, кілька хвилин перед 9-ою годиною вхоаджу в т. зв. „Торжественну Салю". Як відпоручника української кооперації представляє мене чужинецьким відпоручникам, ґенеральний секретар Національної Федерації Споживчих Кооператив Франції п. Моріс Камен. Ви познайомитесь з ними небавом, в часі їхніх промов. На сцені, за президією конґресу місця для представників — чужинецьких кооперацій. Український делеґат бачить ліворуч себе швайцарських кооператорів, праворуч директора кооперативної парижської школи професора „Колєж де Франс" п. Сіміяні. Саля виповнена вщерть — 600 делеґатів французьких кооператив, сидять біля столів на яких уміщені таблички із написами місцевостей, які вони заступають, богато гарних лиць пань — це переважно жінки кооператорів, які приїхали на Конґрес. О 9-ій годині точно, відзивається дзвінок. Саля неначе під чарівною паличкою втихає. Перший ґенеральний секретар, якого залюбки звуть „Наполеоном Кооперації" п. Ернест Поасон входить на трибуну: „Дорогі Кооператорки, Дорогі Кооператори. Думаю, що наш друг Клее адміністратор — делеґат нашого Маґазен до Ґро обійме президію Конґресу. Оплески і кооператор Клее обіймає провід Національного Кооперативного Зїзду:

„Мої перші думки належать памяти жертв катастрофи корабля „Сен Філібер", на якому стільки соток товаришів-кооператорів потонуло в морі — говорить Клее. Мені бракує теж слів, щоби висказати наш біль — межи нами нема нашого приятеля Шарля Жіда".

Слухаючи пеанів в честь Жіда, які принимає зі зворушенням стоячи Конґрес, мені, чужинцеві, добачується в неудаваному болі наших французьких приятелів, одночасне почуття національної гордости, що саме з їхнього народу вийшов Шарль Жід, який дав світові евангеліє кооперації".

По тім слідували привіти від Міжнародного Кооперативного Аліянсу — секретаря Мея та від закордонних делеґацій.

В імени українського Центросоюзу (Східна Галичина) промовляв Юрій Студинський, який сказав:

„Для нас кооперація, являється одночасно школою громадського виховання". Бесідник дякує за поміч французьким кооперативам, з якою вони поспішили українській кооперації при кінці 1930-го року і закінчує: „Ми, українські кооператори, відділені від Вас дорогі французькі товариші географічним простором, але злучені з Вами цею самою доґмою святого кооперативного письма, яке дав світу Ваш великий Шарль Жід — як їхній підпоручник кличу Вам: „На щастя". Відтак ішли привіти французьких гостей, а на закінчення відкриття Конґресу великий кооп. хор зі Штрасбурґа відспівав в двох мовах (французькій і німецькій) „Пісню народів". Потім почалася ділова частина Конґресу, про яку укр. делеґат Ю. Студинський подасть вістку в наступ. числах Г. К. Ч.

Свято „Дня Кооперації" в Польщі. Польський Центральний Комітет „Дня Кооперації" призначив це свято в ц. р. на неділю 5-го червня і звернувся з закликом до кооператив — приготовитися до його обходу, а до редакцій всіх часописів, щоб до того дня присвятили більше місця кооп. справам.

Поза тим Комітет підготовив всякого рода матеріяли, головно декоративної та пропаґандистичної натури: гасла (в числі 18), летючки, брошури, плякати, прапорці і т. п. Зокрема велику вагу покладено на кольпортажу кооп. літератури і з тою метою навіть поважніші розміром книжки пущені будуть в продаж по небувало низьких цінах.

СЕРЕД КНИГ.

ІСТОРІЯ ГУРТІВНІ КООПЕРАТИВ ФРАНЦІЇ.

Jean Gaumont, du Conseil Supérieur de la Coopération et de l' Institut International d' Etudes Coopératives: **Histoire du Magasin de gros des Coopératives de France** (1906—1931) Paris, Les Presses Universitaires de France, 1932. XIX + 260 p.

Жан Ґомон, відомий історик французької кооперації, автор численних наукових творів про кооператизм (українська кооперація буває часто сюжетом його викладів на кооперативній школі у Парижі, як теж чимало місця присвячує її в своїх друкованих працях) — випустив у світ моноґрафію французької гуртівні. Для інформації українського читача подамо наперед назви розділів цеї книжки, опісля підкреслимо сучасну господарську політику гуртівні, яка є точним відбликом — ліпше сказати — вірним виконуванням не тільки французької кооперативної програми, але одночасно додержуванням кроку і способів, скажемо напряму і руху світової кооперації.

Ось Вам перегляд твору: Розділ 1-ий: Змагання і досліди. Ідея шукає форми: Душа в пошукуванню воплочення. Розділ 2-ий: Перша гуртівня (1888—1895) поділ і суперництво із іншими напрямками. Діточі недуги кооперації. Невдачі. Розділ 3-ий: Нова думка: „Біржа кооператив", товариство закупів. Еволюція. Поділ і суперництво напрямків. Анархія метод. Розділ 4-ий: Сучасна гуртівня: а) соціялістичний період, б) єдніст і злука 1913-го року. Розділ 5-ий: Другий період. Гуртівня в часі війни як автономна інституція публичної служби. Розділ 6-ий: Третий період. Серед заколоту і лихого мира. Гуртівня знова в небезпеці. Розділ 7-ий: Її перетворення. До нових взірців федеративної діяльности. Розвій гуртівні в роках 1907 — 1931.

Пропустимо цілий ряд уступів, в яких автор з педантерією моноґрафа розкриває перед читачем драматичне положення довоєнної французької кооперації, яка, точена хробаком партійної боротьби, завмирала.

Нам мимохіть пригадується тут погляд ученого-кооператора проф. де Ляверня, який підчеркує зовсім справедливо, що ця боротьба мала теж й блискучу сторону, а саме їй приписується витворення кооперативного слова. По двох боках барикад стояли мілітанти-теоретики, а вистарчить навести призвища Шарль Жіда, щоби зрозуміти, що оконечну побіду мусіла віднести „Школа в Нім", яка дала світовій кооперації неорочдельський напрям. Ця маленька замітка не зменшує ваги арґументів Ґомона який, порівнюючи число торговельних оборотів інших національних довоєнних кооперацій з тодішною французькою, кличе: „ганьба" своїм землякам - кооператорам.

Ми наведемо статистичні дані розвою французької гуртівні, яка є акційним товариством великих кооперативних союзів (в їхнім посіданню всі акції).

Рік	Капітал	Продаж	Вартість продукції в продажі.
1907	47.025	3.451.115.05	—
1908	53.550	4.559.014.05	—
1909	65.500	9.307.965.30	—
1910	70.000	9.746.001.40	—
1911	80.875	10.522.856.50	—
1912	85.025	10.603.215.90	—
1913	88.300	12.163.973.60	—
1914	119.625	11.365.770.96	926.716.10
1915	131.650	9.885.275.05	—
1916	131.650	19.906.028.23	1.417.475.70
1917	143.400	31.467.607.69	2.009.238.30
1918	580.400	59.510.504.83	3.797.553.63
1919	1.198.300	121.406.362.36	6.818.096.47
1920	3.889.825	165.930.376.68	24.299.804.04
1921	5.268.350	152.600.512.70	24.280.850.80
1922	7.248.025	217.947.418.84	23.928.711.98
1923	9.315.575	268.800.543.18	22.140.185.45
1924	10.195.375	353.986.123.18	23.718.876.60
1925	10.616.225	351.693.427.93	20.321.951.36
1926	10.701.450	457.071.447.66	22.779.892.40
1927	11.161.200	556.405.571.31	21.124.019.06
1928	11.500.100	654.042.990.58	30.214.742.55
1929	11.792.800	711.679.961.38	38.087.228.60
1930	12.041.400	755.190.940.35	42.361.835.90
1931	12.803.700	797.055.346.22	43.654.349.10

В сучасну хвилю французька гуртівня посідає 13 торговельних аґенцій, 3 фабрики черевиків (Амієн, Фужер і Лілер); 3 фабрики консерв (Одієрн, Бордо і Гільвенек — головно рибні консерви — сардинки), фабрику чеколяди (Бордо), 23 маґазини продажі черевиків, маслярню (Париж), склади корінних товарів (Дуе) склади вин і спіртів (Бесан, Дуе) — вироби домашнього господарства (Париж), полотняні продукти (Амієн), фабрику пантофлів (Амієн), вироби конфекції (Амієн). Останніми часами „Маґазен де Ґро" перепровадив під кермою Кооперативного Банку величаву трансакцію, а саме набуття копальні соли (Енвіль-Мекс).

Гуртівня являється зараз, в першій мірі, великим посередником в торговлі великих кооперативних союзів. З ними заключує вона контракти, на основі яких всі їхні закупна переходять за її посередництвом.

Гуртівня побирає за це від них мале комісове, а будучи великим покупцем та взірцево поінформованою про положення на міжнародньому і національному ринку, віддає вона на відворот безмежні прислуги кооперативним Союзам, яким повертає теж на основі кооперативного закону т. зв. товарові звороти.

Добавимо для прикладу від себе, що „Маґазен де Ґро" є одним із найбільших купців вина і кави у Франції.

Природня річ, що великі кооперативні союзи відгравають велику ролю в проводі гуртівні, яка для них є посередником їхнього купна (для ілюстрації наведемо що льоренський союз купив в гуртівні за 1931 р. товарів на суму 131.400.000 франків, париський союз на 67 міліонів і т. д.).

Гуртівня є головним імпортером товарів із закордону для потреб національної кооперативної торгівлі (її напрямна лінія **виминати всякого рода приватних купців**, а навязувати взаємини тільки із чужинецькими коопераціями).

Автор наводить слова арміністратора-делеґата гуртівні кооператора Клее (**Cleuet**), в якого руках спочиває провід „Маґазен де Ґро" від часів світової війни: „положення торговельне — добре, ситуація промислу — правильна, справи фінансові налаштовані".

Ми вже в попередніх рядках згадали про коопері́тивний промисл, вичислюючи кооперативні підприємства (додамо, що цей огляд неповний). Бажання проводу гуртівні, щораз більше поширювати кооперативну продукцію. На перешкоді цьому стояв до недавна брак капіталу і тому автор правильно замічує, що відділення банкових відділів від гуртівні та основання самостійного Кооперативного Банку (1922. р.), дало французькій кооперації, а в першій мірі її гуртівні, потрібний гріш (ми згадували про набуття копальні соли при помочи Кооперативного Банку).

Сотворення Банку привело теж строгий поділ кооперативних діловодств, які злучені централістичним устроєм — провід „Маґазен до Ґро", Банку і Національної Федерації (репрезентативного орґану) стоїть у взаїмному сталому контакті, а можна сміло сказати, що це один і цей сам провід для цілого кооперативного руху у Франції — спричинили розквіт кооперативного життя.

Автор підкреслює, що Банк вийшов мимохіть на перший плян, підпорядковуючи торговельну політику кооперації кооперативним фінансам, а цим скористав цілий французький кооперативний рух.

А ми замітимо, що світова кооперація — нині, це вже великий і могучий інтернаціонал — вбирає на себе, що так скажемо, спільний однострій. Автор, про якого книжку пишемо, радіє, що французька кооперація пішла, задержуючи свій національний характер, шляхом вказівок Міжнародного Кооперативного Аліянсу, а цей останній вимагає від поодиноких кооперацій світа певних викінчених форм. Міжнародня Кооперативна Гуртівня, що завязалася при Аліянсі, має означені вимоги устрою національних гуртівень. Міжнародній Банковий Кооперативний Комітет подає точно означені директиви для національних кооперативних банків. Кожна національна кооперація має повну свою автономію і може більше чи менче примінюватись до загального напряму світового кооперативного руху, але й її значіння ростиме зглядно малітиме в Кооперативному Інтернаціоналі. Це очевидне.

Юрій Студинський.

ГОСПОДАРСЬКА ХРОНІКА.

Стан засівів. В квітні стан погоди був прияючий для зросту озимини й тому вона поправилася значно. Весняні роботи були закінчені вже до кінця квітня. — Коротка і спізнена весна вплинула відемно на якість полевих робіт і змусила до поспіху в переведенні засівів ярих збіж. Тому треба сподіватися гірших вислідів з меншого розміру поверхні цих засівів.

Збіжеві ринки. На всіх світових ринках в першій половині квітня нотовано легку звишку цін важніших збіж, головнож пшениці та ячменю. Від другої половини квітня прийшло заломання цеї звишкової тенденції і виразний спад цін. В першій половині травня при живих оборотах ціни трималися на б. м. однаковому рівні, без значніших вагань. — Радянщина, яка в попередніх роках практикувала збіжевий демпінґ, на весні цього року вперше виступила в характері покупця збіж, спровадивши вже через Владивосток (на Далекому Сході) біля 100 тисяч тон австралійської і канадійської пшениці. Яка ціль цих засобів, точно невідома. Ставлять їх у звязок з военними приготованнями Радянщини на Сході. Більш правдоподібним буде пояснювати ці закупи небезпекою насуваючогося на країну, виснажену пятиліткою, голоду в нечуваних досі розмірах. Сподіються ще дальших закупів.

В половині травня (дня 17. V.) ціни 4-ох головних збіж в Чікаґо були (в перечисленні на злоті):

пшениця 17,56, овес 13,95, жито 13,25, ячмінь (бр.) 15,95.

Краєві ринки в Польщі не підлягали, як звичайно, тенденціям світових риків. Противо. Жито і пшениця в квітні звишкували так сильно, що ріжниця цін протягом місяця виносила у Варшаві (на 100 кґ)

для пшениці	2,70 зл.
для жита	2,20 зл.

В травні ціни обох збіж пішли ще більше в гору, порівнюючи до цін з кінця квітня. Дня 17. V. ц. р. ціни пшениці і жита були в Варшаві (за 100 кґ. в злотих) такі:

	пшениця	32,75
	жито	30,10
В Познані:	пшениця	зл. 29,80
	жито	„ 28,75
У Львові:	пшениця	„ 31,30
	жито	„ 29,50.

Подача цих збіж на краєвих ринках була досить значна. Надвишку понад запотребування закуповували Державні Промислово-Збіжеві Заклади; без їх інтервенції ціни мусілиб значно впасти. — Запотребування весь час було слабе. До парадоксів польської госп. дійсности і політики належать, що, при всіх тих даних, все-таки треба сподіватися дальшої звишки цін.

Щож до вівса і ячменю, то ціни першого (вівса) формувалися нерівномірно на ржних краєвих біржах, звишкуючи виразно від половини квітня. Тільки на краківськім ринкові ячмінь тримався у Варшаві через цілий квітень і аж до другої половини травня на рівені, осягненім в другім тижні квітня і виносив зл. 25,50 за 100 кґ.

Рогата худоба. Ціни рогатої худоби в квітні зростали далі і ця тенденця утримувалася аж до другої половини травня.

Середні ціни за квітень (на 1-му кґ. жив. ваги) були більші від середніх цін березня:

для волів на	0,60 зл.
„ бугаїв на	0,76 „
„ коров на	0,59 зл.
„ ялівок на	0,55 зл.
„ телят на	1,43 зл.

Ціни овець — противно — впали на 0,74 зл. (1. сорт.) і на 0,44 зл. (2 сорту) з 1 кґ.

Що до безрог, то започаткована в березні звишка цін тревала й на протязі цілого квітня і приняла навіть поважні розміри. Середня ціна чотирох сортів безрог (після ваги — пор. „К. Р.“ за травень) зросла в квітні на 1,20 зл. на 1 кґ. у відношенні до тієїж ціни за березень. (гл. ч. „К. Р.“). Найсильніше звишкували тяжкі сорти безрог, в меншім степені легші — приміром беконові штуки.

Що до поодиноких сортів, то ціни їх зросли у відношенні до березня на 1 кґ. в злотих

для безрог вагою:

80—100 кґ.	на 1,59
100—120 кґ.	на 1,75
120—150 кґ.	на 1,70
беконові	на 0,50

Основною причиною звишки було зменшення кількости безрог в цілім

краю, в наслідок довготревалої злої конюнктури, та по части сезонове зменшення подачі, яка тревала й на протязі перших трох тижнів травня.

Тому що всі ці причини ділали також в травні, то ціни і в цьому місяці зростали; особливо за якостево ліпший товар, якого на ринку обмаль.

В часі від 10 до 20 травня платили за 100 кґ. жив. ваги в злотих, за безроги вагою:

	понад 150	120—150	80—120
Варшава	140—155	130—140	130
Познань	—	122—128	112—114

Вивіз безрог з Польщі на віденський ринок впав о много нище навіть від признаного австр. урядом контінґенту з причини непоплатности: ціни у Відні значно нищі від краєвих цін в Польщі. — До Праги вивозилися безроги в мінімальних, аж надто щуплих кількостях, завдяки девізовим обмеженням.

З огляду на те, що ці головні ринки майже відпали для польського експорту, експортери заняті горячковим пошукуванням нових ринків збуту — головно на Близький Схід, — Балкани і Турцію, та в інші краї.

Масло. Квітень минув під знаком загальної знижки цін і повного спокою при значній продукції і сильному спаду споживання. Такою була картина на всіх світових ринках з винятком німецького. Що до цін, Польща не творила винятку; тільки в ділянці продукції (з причини браку зеленої паші) зазначився в Польщі дальший упадок. Краєві ціни, підлягаючи в значній мірі впливам загріниці, впали протягом цього місяця на 80 ґр. на 1 кґ., а в порівнанні до цін з лютого упадок виносить 1.40 зл. на 1 кґ.

Протягом перших трох тижнів травня наступило одначе нагле і то значне покращання ситуації, котре знайшло свій вираз в сильній звищці цін і оживленім збуті. Причину треба мабуть шукати в недостатній продукції попередніх місяців. В кожнім разі це явище виїмкове і не стоїть в ніякому звязку з загальною тенденцією на світових ринках, де ціни також в травні знижкували — Десерове масло 1-ої сорти коштувало у Варшаві в днях 10—20 V. зл. 4.80, у Львові — 4.30—4.50.

Вивіз масла з Польщі не перестає сильно падати, набираючи рис справжньої катастрофи. За квартал ц. р. вивезено ледво 5.707 сотн. супроти 22.737 сотн. в тому самому часі минулого року. За березень вивезено було всього лише 455 сотн. супроти 7.349 сотн. за той-же місяць мин. року

Яйця. На всіх айчарських ринках по ваганнях в середині квітня запанувала знишкова тенденція, виразніша від другої половини місяця. Початок травня уважався за переломовий момент, по якім ціни яєць малиб поправитися, в звязку з початком періоду їх консервування.

Чи це можливе? Орґан наших купців „Хвіля“ приніс 13. травня вістку, яку можна назвати справді сензаційною по своїй куріозности.

Щоби нам не закинено що передаємо тенденційно, подаємо відповідний уступ з „Хвілі“ дослівно.

На конференції Дорадчої Комісії для справ торгівлі при міністрі промислу і торгівлі ґенералі Зажицкім представники купецтва виливали ріжні свої болі. Далі читаємо дослівно:

„довшу дискусію викликала справа торгвлі у школах. Від довшого вже часу закорінився у школах звичай засновування шкільних крамниць, орґанізованих учительством; ці крамниці очевидно ділають на шкоду купецтва, бо учні купують у них!!). Крім матеріяльних шкід ці крамниці приносять ще й моральні шкоди (!!?), а саме молодь втрачає значіння вартости купецької праці (??), причім в школі впоюється в учня ідею кооперації і мовляв, зайвого купецького стану. Шкільні крамниці поза тим всім можуть конкурувати зовсім інакше, бо не поносять ніяких видатків на льокаль, світло і т. д.

П. міністер Зажицкі підпер цю вимогу купецтва як слушну і справа ця має бути загагоджена позитивно“. (??!)

Щось більше брутального у своїм цинізмі, антикультурного у своїй „арґументації“ і брудного у своїй моралі, як ця замітка орґану галицького купецтва годі собі й подумати. Чи можливе, щоби й міністер поділяв цю точку погляду?

„Пониженням“ купецтва має бути, коли торгівлі навчать практично вже в школі! Заборони торгівлі вимагають люде, які все і всюди репетують в обороні „свободи торгівлі“! Справді готентотська етика.

Видає: Ревізійний Союз Українських Кооператив.
За редакцію відповідає: д-р Карло Коберський.
Друкарня Вид. С-ки „Діло“, Львів, Ринок ч. 10.